

Käre läsare !

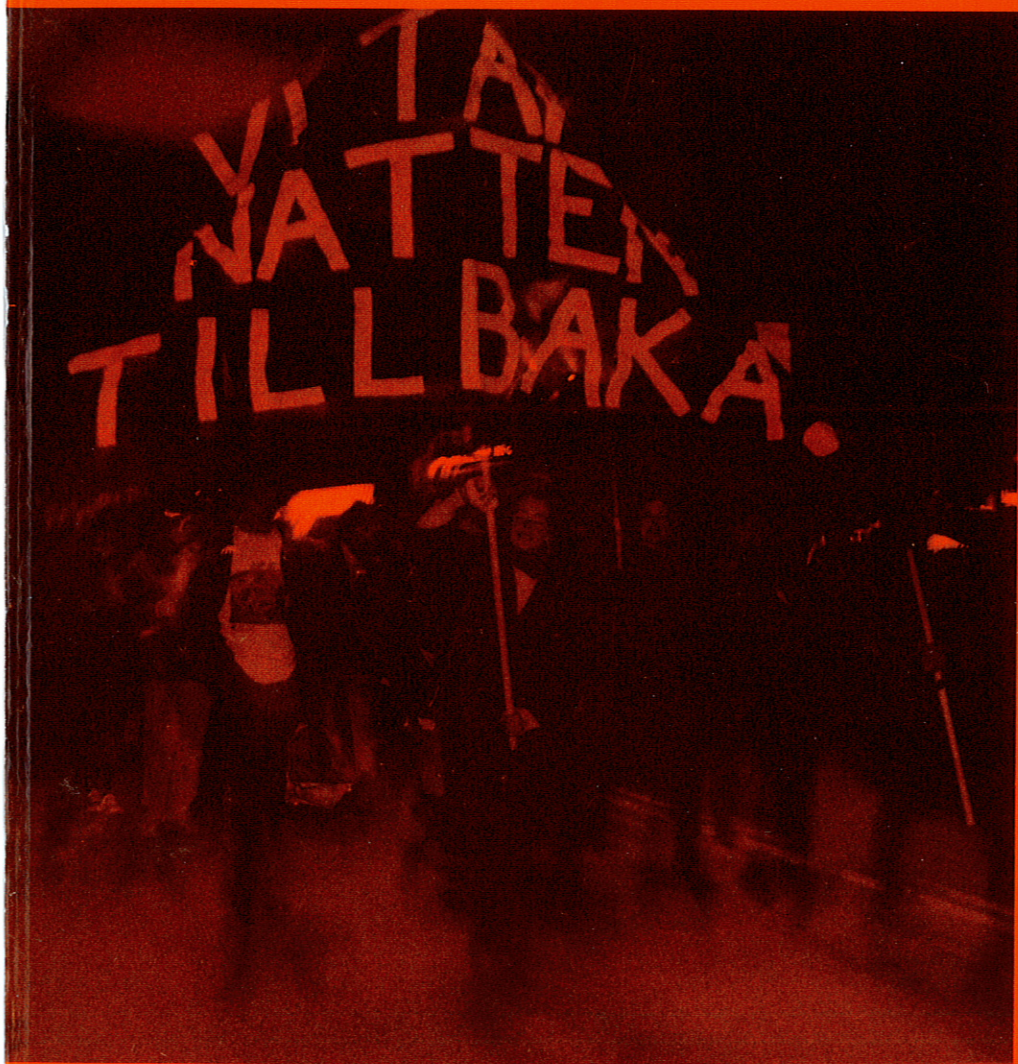
Tyvärr har didorna 6&7

blivit omkastade i detta nr.

Red.

Anarkistisk tidskrift

nr 10 pris 30:-

Anarkistisk tidskrift

*Anarkistisk tidskrift nr 10
sammanställd av redaktionen
tillverkad hos Tryckop grafiska 1994*

*140 kronor är priset
för en prenumeration om 4 nr
vårt postgiro 722 11 - 6*

*skriv till oss: c/o Bokhandeln INFO
Hornsgatan 151, 117 34 Sthlm
ISSN 1101 - 2897*

Innehåll

Inledning	4
Om Mans-lems-tillägg och behovet av värmestugor <i>Gerda Christenson</i>	9
Anarkafeministisk teori i praktiken	25
Att vara kvinna i facket <i>Eva Fuchs</i>	30
Sexualitet och makt <i>Pia Laskar</i>	38
Det angår alla män!	55
Anarkism/feminism	58

Inledning

Våldtäkter, sexuella trakasserier och andra terrorhandlingar mot kvinnor är inget enskilt våld. Det är ett strukturellt våld som är sanktionerat av samhället. I den manliga identiteten, vilkens ramar bestäms av samhällets normer och värderingar, finns inbyggt att utöva makt. Våld är ett sätt att utöva makt.

Man behöver emellertid inte ta det mest extrema uttrycket för könsmakt som exempel för att belysa hur kvinnans underordning är samhälleligt accepterad. Än idag utförs 75% av alla arbetstimmar av kvinnor, samtidigt som bara 10% av alla löner går till kvinnor. Av all egendom ägs bara 1% av kvinnor. De här siffrorna gäller hela världen. I Sverige är förhållandet inte lika extremt som för världen i genomsnitt, men likväl finns samma typ av könsmässiga mönster. Här arbetar ungefär lika många

kvinnor som män, men med den skillnaden att nästan varannan kvinna arbetar deltid inom låglönessektorer. De här arbetena finns uteslutande inom den offentliga sektorn, som till exempel sjukvårdsbiträden, barnskötare, hemvårdare och skolpersonal.

Den nuvarande högerregeringen för, som alla känner till, medvetet en politik som syftar till att skrota de delar av den offentliga sektorn som traditionellt betecknas som "mjuka" eller "kvinnliga". Daghem, fritidshem och servicehus läggs ned i rasande takt. I bästa fall får de vara kvar, men då med kraftigt kringskurna resurser. En uppenbar risk med de strukturella förändringarna av den svenska ekonomin vi ser konsekvenserna av idag är att kvinnan återigen förpassas till rollen som "hemmets vårdarinna".

Problemet är inte att ingen vet detta. Det gör de flesta, till och med männen. Problemet är att ingen tar konsekvenserna av det. Inte ens inom vänstern. **Gerda Christenson**, aktivist inom Kvinnofronten, tar i artikeln *Om Manslems-tillägg och behovet av värmestugor* upp denna könsblindhet bland aktiva män inom vänstern. Själv var hon till en början organiserad kommunist i SKA (*Sveriges Kommunistiska Arbetarparti*), men lämnade efter ett tag partiet just på grund av att hon som feminist inte ville stå tillbaka för dem (männen) som talade i "arbetarklassens" och "revolutionens" namn. Det här problemet gäller för övrigt inte bara inom den kommunistiska rörelsen, i lika hög grad är det ett faktum också inom den anarkistiska miljön att manliga aktivister ser ned på kvinnogrupperns arbete då de själva håller på med viktigare saker som till exempel antifascistiskt eller antiimperialistiskt arbete. Inget synsätt kan vara mer felaktigt, enligt Christenson. För hur ska man kunna utveckla en seriös analys av till exempel imperialismen om man inte

tar hänsyn till kvinnors situation och motstånd i tredje världen?

Det här problemet gäller för övrigt inte bara inom den kommunistiska rörelsen, i lika hög grad är det ett faktumockså inom den anarkistiska miljön att manliga aktivister ser ned på kvinnogrupperns arbete då de själva håller på med viktigare saker som till exempel antifascistiskt eller antiimperialistiskt arbete. I *Anarkafeministisk teori i praktiken* redogör två kvinnliga anarkister bl a för sina erfarenheter under hösten 1990 när de planerade att starta ett kvinnokafé på Kafe 44 i Stockholm. De "frihetligt sinnade" som då ingick i kafégruppen kände sig uppenbarligen provocerade av att någon tyckte att det överhuvudtaget behövdes ett kafé för enbart kvinnor. På Kafe 44 rådde redan jämlikhet, att påstå något annat var "kontrarevolutionärt" enligt kafégruppen. Till slut blev det ett kvinnokafé, men inte en kväll i veckan utan varannan vecka. En kväll varannan vecka skulle upplåtas åt män! Hösten 1991 flyttades kvinnokaféet till *Kafé Kapten Haddock* (också i stockholm). Där var det bättre, trots att stället i övrigt saknar politiska ambitioner (i likhet med Kafé 44).

Att de flesta möten i "frihetliga kretsar", i anarkistmiljön, inom vänstern osv traditionellt är möten för män som fortfarande envisas med att vägra konfrontera sin egen sexism är naturligtvis skrämmande. Inom den anarkistiska rörelsen borde vi kunna förvänta oss en strävan efter att göra upp med hierarkiska strukturer, dolda makttekniker och auktoritär dominans eftersom en anarkism utan ett feministiskt perspektiv knappast kan vara en anarkism värd namnet. Att problemen är större eller likartade inom auktoritära grupper och organisationer är inte någon tröst – tvärt om! Och det är inte bara inom den rent anarkistiska miljön som uppgörelsen med sexismen borde flyttas högst upp på

dagordningen. **Eva Fuchs**, styrelsemedlem i *Stockholms Lokala Samorganisation av SAC-Syndikalisterna* – beskriver i artikeln *Att vara kvinna i facket* erfarenheter både från den reformistiska och den s k radikalare, "syndikalistiska", fackföreningsrörelsen. Hennes artikel talar för sig själv – den behöver inga ytterligare kommentarer!

Manliga aktivister inom vänstern får emellertid inte bli som den snälle gossen som lägger ett äpple på skolfrökens kateder, den som gärna går med i 8 mars-demonstrationer men som under årets övriga dagar anser att "kvinnokampen är underordnad klasskampen". Det handlar om att skapa sig en revolutionär mansroll, att bli en man som enligt Christenson ska sluta att skylla ifrån sig, försöka att tänka ur ett kvinnligt perspektiv och ge upp sina känslomässiga privilegier. Om det inte ska handla om en enkönad vänster i framtiden, är detta inte bara önskvärt, det är ett krav.

Tanken att det finns ett patriarkat, ett allmänt socialt mönster i vilket de också själva ingår som förtryckare, är främmande för de flesta män i Sverige. Det är inte svårt att förstå varför. "Att uppleva underordning och hierarkier nerifrån ger", som **Pia Laskar** påpekar på ett ställe i det här numret "helt andra erfarenheter och insikter än att uppleva dem ovanifrån. De som befinner sig ovanpå upplever sällan att de befinner sig i en hierarki överhuvudtaget."

I vänsterradikala kretsar är det dock inte längre möjligt att undgå uppgörelsen med sexismen. Varje politiskt aktiv man är idag tvungen att ta ställning till feministiska/antisexistiska anspråk, aktioner och teorier. Men försöken att ta ställning är fortfarande trevande och försvarsmekanismerna intakta: män som konfronteras med sexism som ett sam-

let, eller den genomruttna patriarkala mannen i allmänhet. Att föra upp frågan på ett opererligt, generellt plan saboterar diskussionen om den egna sexismen, liksom den motsatta reaktionen, att konfrontera alla andra med sin egen högst personliga skuld. Viljan till förändring går förlorad i samhällsteorier och skuld-känslor. Dessutom är det att blunda för att (påbörjandet av) en uppgörelse med sexismen även rymmer positiva erfarenheter, såsom en större förmåga att se varandra och tala om vad vi känner, till närhet, lyhördhet och förtroende. På så sätt uppstår ett manligt egenintresse, som kanske inte fanns där från början.

Uppgörelsen med sexismen – det är så vi män måste föreställa oss den – är något som stärker oss personligen och samtidigt gör att vi kommer en bit närmare våra politiska föresatser, avskaffandet av alla former av förtryck.

På senare tid har temat antisexism blivit en mer eller mindre självklar del av den politiska självförståelsen inom anarkistmiljön. Det finns en vilja att göra upp med sexismen, som kommer till uttryck på flygblad och i startandet av mansgrupper, på demonstrationer och i diskussioner. Men de uttalade anspråken motsvaras långtifrån av verkligheten; män inom anarkistmiljön uppträder fortfarande sexistiskt, till och med våldtäkter (som nu senast i Göteborg) och misshandel av kvinnor förekommer.

”En antipatriarkal kamp påbörjas först då vi som män börjar att handla”, står det att läsa i ett tyskt flygblad som publiceras i det här numret. Att gå från ord till handling är en självklarhet för alla som är inbegripna i någon form av motståndskamp. Ändå har det visat sig att män har märkligt svårt att få tummen ur när det gäller just sexism. Det är så mycket enklare att ge nödvändigheten

att kasta omkull patriarkatet enbart en läpparnas bekännelse. Diskussionen om sexism måste föras utifrån en uppriktig vilja att ifrågasätta och förändra – och inte för att verka pk (politiskt korrekt) eller för att tillfredsställa kvinnors önskemål.

Feminismen brukar förknippas med slagordet ”det personliga är politiskt!”. Det har med åren blivit en allmän visdom och uttrycker omständigheten, att alla relationer mellan människor är maktrelationer, även de mest vänskapliga och personliga. Det innebär att ingenting undgår att påverkas av makt-faktorer, inte ens – eller allra minst – sexualiteten. Pia Laskars artikel Sexualitet och makt behandlar sexualiteten som social konstruktion, det vill säga som ”en kulturprodukt där begär, känslor, relationer och upplevelser av njutning är utformade av samhället omkring oss”.

Analysen utgår från ett maktperspektiv; att samhället är sexistiskt organiserat går igen också i den sexuella praktiken mellan män och kvinnor. Kvinnors sexualitet antingen förnekas eller formas efter mäns behov. En av Laskars slutsatser är att ”heterosexualiteten institutionaliserar manlig sexuell dominans och kvinnlig sexuell underkastelse”.

Sexualiteten är inte bara en produkt av samhället, utan bidrar även till att (re-)konstruera detta, i patriarkal riktning. Om mäns makt över kvinnor slår igenom på sexualitetens område, så är den heterosexualitet som skapats den vägen grundläggande, menar Laskar, i förhållande till genus, den moderna familjen och andra patriarkala sociala institutioner. Sexualitetens samhällsorganiserande karaktär framträder tydligt, rakt på sak, när den är som mest förtryckande, i form av våldtäkt, incest, sexuella trakasserier, pornografi och prostitution.

hålleligt och personligt problem kan välja bland x antal strategier för att avlänka uppmärksamheten från den egna maktpositionen. När det inte längre är möjligt att avfärda problemet blir undanflykterna bara mer avancerade – ”det där är ju ingenting nytt” eller ”visst men det finns inte tid just nu”. Den allvarligt menade uppgörelsen skjuts upp på obestämd framtid.

Även försvarsreaktionerna är på sitt sätt förståeliga. Insikten i vidden av det sexistiska förtrycket är till att börja med förödande. Den lämnar ingen enkel utväg öppen, och krossar illussionen att just jag skulle vara ett undantag. Jag är uppfostrad till man, besitter i den egenkapen makt och privilegier som är djupt rotade i såväl samhället som min personlighet. Såsom förtryckare har jag ett flertal fördelar och medverkar – genom att surfa på patriarkatet istället för att angripa det – till att föreviga ett strukturellt förtryck. Det förhållandet och den insikten måste få långtgående konsekvenser. Och det värsta är kanske inte den materiella förlust som en uppgörelse med sexismen skulle mynna ut i, förlusten av tillgången till det oavlönade arbetet, känslan av kontroll och andra maktattribut. Ännu värre är nog den totala osäkerhet som insikten om ens egen funktion i det sexistiska förtrycket utlöser (om man har det minsta anspråk att förändra tingens ordning). Det är en osäkerhet som sträcker sig djupt ner, till ens mest självklara uppfattningar och innersta känslor – vad gäller sexualiteten, synen på livet, umgänget med män, parrelationer, uppträdandet på möten osv.

När män blir aktiva i vänsterradikala sammanhang har de sällan någon uppfattning om vad sexism är. Om de sedan utvecklar en medvetenhet så är det ofta

resultatet av diskussioner med kvinnor – t ex genom konflikter i parförhållandet – och mindre ofta med män. Inte heller det faktum att det finns mansgrupper, där män diskuterar igenom problemet för sig själva, är uttryck för någon kontinuerlig och självbestämd antisexistisk kamp från mäns sida. Alltför många mansgrupper har tillkommit först när kvinnor hotat att dra sig ur alla blandade grupper (med både kvinnor och män), eller som en reaktion på sexistiska övergrepp inom den egna politiska miljön, och därefter upphört att existera när stormen lagt sig. Det visar erfarenheter från andra europeiska länder med en längre tradition av mansgrupper.

Men de mansgrupper som har bildats (och upplösts) är ändå ett steg i rätt riktning! Det är absolut nödvändigt att män på egen hand problematiserar sitt betende, gentemot varandra och gentemot kvinnor; dels därför att vi har helt andra utgångspunkter och erfarenheter än kvinnor, dels därför att vi måste ta oss ur beroendeförhållandet till kvinnornas diskussioner och behandling av problemet.

Män kan inte utan vidare överta feministiska krav och analyser. Vi kan visserligen lära oss mycket genom att ta till oss av kvinnors erfarenheter och sätta oss in i feministiska teorier. Men vi måste även och framför allt utveckla egna ståndpunkter, utifrån vår specifika situation som män, och omsätta dessa ståndpunkter i praktiken. Okej, det är en svår uppgift, men det är militant motståndskamp i metropolerna också. I förlängningen handlar det om att skapa nya umgängesformer, mindre prestigefyllda, mer tillitsfulla, där vi vågar vara oss själva (fast annorlunda).

De som enbart upplever sexism-diskussionen som ett nödvändigt ont är inne på fel spår – då män inför varandra ska bekänna sin rutenhet, som man sedan hoppas kunna återföra på samhäl-

Vilka praktiker som ingår i definitionen av sexualitet varierar beroende på vilket historiskt samhälle man talar om. Enligt Laskar finns det ingen genuin eller en gång för alla given sexualitet. Det finns egentligen inga på förhand bestämda gränser. "Om dominans och underkastelse – inklusive våld – upplevs som sexuellt upphetsande, som sex, så är det att betrakta som sexualitet och inte något annat."

Här har pornografin en viktig roll att flytta fram gränserna, att göra allt fler (och brutalare) former av maktutövning sexuellt upphetsande.

Den gigantiska porrindustrin och likaså omfattande konsumtionen av porr är inte enbart ett exempel på att mäns behov görs allena rådande. Om pornografins alster å ena sidan är en direkt avspiegling av den patriarkala makthierarkin, som feministiska studier visar, så förstärker de å andra sidan mäns maktställning genom att tillföra ytterligare en dimension, ett nytt band. "Pornografin erotiserar våld mot kvinnor och gör kvinnans underordning till något sexuellt upphetsande", skriver Laskar. Pornografin framställer makthierarkin och maktutövningen såsom naturlig och berättigad, precis som vilken propaganda som helst. Men därutöver gör porren något mer, den gör själva maktutövningen lustfylld, genom att sammankoppla sexuell upphetsning med överordning (för mäns del) och underkastelse (för kvinnors del).

Också *Anarkistisk Tidskrifts* redaktion domineras av män. Förhoppningsvis har vi satt ihop ett temanummer om antisexism som kan utgöra en utgångspunkt för vidare diskussioner bland både kvinnor och män – men det finns anledning att understryka att två av artiklarna i det här numret är riktade just till män, (men kan vara lika intressanta för kvinnor).

Alltmedan åtskilliga feministerna valt att lämna den anarkistiska rörelsen eller andra frihetliga rörelser och organisationer, se t ex *Kerstin Sandells* uppgörelse med vänstern och SAC i *Kvinnobulletinen* nr 3/93, har de flesta män okritiskt slagit ifrån sig den feministiska kritiken. Den sista artikeln i det här numret är ett dokument från början av 1970-talet. Den anarkistiska tidningen *ZERO* var en av de första som försökte initiera en antisexistisk diskussion inom den anarkistiska rörelsen. Det har tagit några årtioner för oss att försöka föra den diskussionen vidare...

*Börje Bergfeldt
Magnus Hörnqvist
Ted Nordstrand*

Om Mans-lems-tillägg och behovet av värmestugor

av Gerda Christenson

Gerda Christenson är aktivist inom kvinnorörelsen, främst Kvinnofronten. Hon har tidigare också varit aktiv inom vänstern, och denna artikel var ursprungligen en inledning hon höll på temat kön, makt och marxism i samband med bildandet av tidskriftsföreningen Forum 1991. Gerda Christenson inledde då med att ta upp Forums brist på kvinnoperspektiv, och påpekade att hon i den inledningen främst vände sig till de män som närvarade: "Men jag hoppas att ni kvinnor ska tycka att det i det här sammanhanget är ett riktigt val.." Artikeln är hennes något bearbetade version av inledningen.

Det pågår ett krig mot kvinnor. Ett kapitalets och mäns i allmänhet gemensamma krig mot kvinnor. Om ni tycker att det låter överdrivet, så försök se det ur vår synvinkel. Kvinnor idag lever under krigstillstånd:

Medan du läser denna tidskrift blir ett okänt antal kvinnor misshandlade av sina män. Hur många vet vi inte, för vi ser bara dem som söker hjälp. Vi ser "bara" dem. Idag, den dag du läser detta, kommer "bara" cirka 40 misshandlade kvinnor att anmäla sina misshandlare till polisen. I Någon av dem kommer kanske att dö av sina skador, resultatet av en mans brutalitet. Risken är stor, för det dör 1 kvinna i Sverige varje vecka som en direkt följd av kvinnomisshandel.²

Medan du nu läser detta blir också en

kvinnor våldtagen, för det blir kvinnor i Sverige ungefär var 15:e minut. Det är enligt kvinnojourernas beräkningar, medan en statlig utredning räknar med att det i genomsnitt går ungefär 45 minuter mellan våldtäkterna.³ En ökande del av våldtäkterna begås av flera män mot en kvinna. En ökande del av våldtäkterna består inte av att män tvingar en kvinna till samlag, utan av att tillhyggen används istället – knytnävar, flaskhalsar, kvastkraft – för att skända kvinnors kroppar för att tillfredsställa mäns behov av sexuell makt.⁴

Det här våldet mot kvinnor är bara på det lilla planet en fråga om enskilda mäns individuella våld mot kvinnor. Det är inte enskilt våld, för att ses så är det alldeles för utbrett. Det är ett strukturellt

våld, och ett av samhället sanktionerat våld.

Ett strukturellt våld

Mäns våld mot kvinnor har i vårt samhälle ansetts, och anses fortfarande i vissa samhällen, som ett uttryck för maskulinitet. Det har varit en del av maskulturen att få gå hem och slå hustrun och barnen när man lidit nederlag ute i världen. Först när männen överträtt gränsen för lag och ordning har det ansetts kriminellt.

I England fanns fram till 1991 inskrivet i lagen att även om våldtäkt i sig var förbjudet, fick gifta män dispens att våldta sina fruar, den s k immunitetsparagrafen. Fortfarande gäller i vissa delstater i USA en liknande immunitet.⁵ Och det är helt nyligen som våld inom familjen kriminaliserats i Sverige. Det är bara 11 år sedan som hustrumisshandel blev ett allmänt brott i Sverige och våldtäkt var också fram till vår tid ett allmänt brott bara om det begicks mot en kvinna mannen inte hade en relation till.

Den synen grundade sig på att kvinnan inte räknades, utan att våldtäktsmannen då begick ett brott mot en annan mans egendom. Innan våldtäkt fanns med i lagen som sexuellt brott, fanns följaktligen stjälandet av annans hustru med bland andra egendomsbrott i Tjuvbalken.⁶ Men även sen våldtäkt formellt blev ett sexualbrott var grunden densamma: sin egen egendom, sin kvinna, gjorde mannen som han ville med. Lagligen fram till nu. Och även om våldtäkt idag både inom och utom relationer är ett kriminellt brott i Sverige, så är det fortfarande inte ett *kulturellt* brott. En man anses ju inte vara *mindre man* för att han utövar makt mot kvinnor. Tvärtom är det en del av den manliga identiteten att ha makt över kvinnor.

En man som inte har makt över kvinnor är en toffel, en velourkille, en mjukis. Den som inte har makt över kvinnor

är underordnad. Något mellanting mellan machon – *maktutövaren* – och mjukisen – *den som är underställd kvinnor* – finns inte i maskulturen.⁷

Mäns våld mot kvinnor är strukturellt för att det är inbyggt i den manliga identiteten att ha makt över kvinnor, och våld är ett sätt att upprätthålla makt. En man har enligt maskulturen rätt att utöva makt mot kvinnor. Han får bara inte passera gränsen för vad samhället beslutat om att *ramarna* för könsmakten ska vara.

Och av samhället sanktionerat våld

Det kanske tydligaste exemplet på hur könsmakten är helt accepterad och inbyggd i vårt samhälle är pornografin. Gå till vilken pressbyråkiosk som helst och du hittar 10-20 olika svenska och importerade pornografiska tidningar. I dem beskrivs det sexuella användandet, utnyttjandet av och våldet mot kvinnor som något sexuellt frigörande och upphetsande. Ja, du kan förstås lika gärna gå till matvaruaffärerna eller bensinstationerna. Och videobutikerna. Var 10:e videofilm i Sverige är en porrfilm. Men var 4:e *uthyrd* videofilm är en porrfilm.⁸

Pornografi är övergrepp mot de kvinnor och barn som finns på bilderna/filmerna. Och pornografi fungerar som reklam för ytterligare övergrepp. Kopplingen mellan pornografi och kvinnomisshandel, våldtäkt, incest och andra sexuella övergrepp är helt klar.⁹ Men den tigs ihjäl, t.o.m. när det är en polis som beskriver den, som i den dåvarande kriminalinspektören Monica Dahlström-Lannes bok "*Mot dessa våra minsta*".¹⁰

Pornografi är en sexualisering av kvinnors underordning. I porren görs våldet mot kvinnor till något sextigt och kul. Pornografi är underhållning, får vi veta. Och tryckfrihet. Därmed är porren det absoluta beviset på kvinnors avsaknad av värde i detta samhälle. För, som den amerikanska feministen Andrea

Dworkin uttryckt det: "*När din våldtäkt är underhållning, är din värdelöshet fullkomlig.*"¹¹

Det finns, säljs och hyrs ut så mycket pornografi i Sverige idag för att så många svenska män tycker om det, och är villiga att betala för det – kanske också några av er som läser detta nu.

I Stockholm uppmanade polisen på ett öppet möte för några år sedan oss kvinnor att inte gå ut ensamma på kvällar och nätter. Mötet hade temat "våld mot kvinnor". Detta redovisades i massmedia utan kommentarer.¹² Jag bortser nu från det osynliggörande av kvinnors verklighet som det är att man nästan överallt och alltid fokuserar på det våld mot kvinnor som sker på gator och torg, fast den verkligt farligaste plats en kvinna kan vistas på är i sitt eget hem, och ser bara till polisens konkreta uppmaning. Tänk er att polisen uppmanat alla invandrare att hålla sig inomhus på kvällar och nätter p.g.a. risken för övergrepp från rasister, *istället* för att försöka hindra rasisterna från att begå övergreppen. Då tror jag trots allt att många fortfarande skulle reagerat. Men att *kvinnor* tvingas begränsa sin rörelsefrihet är inte något som väcker uppståndelse, utan något naturligt i ett samhälle där kvinnor reducerats från människor till objekt.

Skulle *ni män* acceptera livstids utgångsförbud? Skulle *ni* stillatigande acceptera det utan att reagera om det gällde *någon* annan grupp än kvinnor?

Vi kvinnor utsätts ständigt för sexuellt förtryck. Det gäller oss alla, i alla åldrar och i alla samhällen. Det kan vara allt längs hela skalan från reklamens och dagligvaruporrrens förnedrande kvinnobilder till såna våldsamma terrorhandlingar som våldtäkt, kvinnomisshandel och dråp. *Alla* kvinnor jag känner; kvinnofrontare, grannar, vänner, släktingar och arbetskamrater, *alla* har varit utsatta för någon form av sexuella övergrepp, då jag räknar även sådant som sexuella

trakasserier av olika slag och tafsande på bussen eller tunnelbanan. Jämför det sexuella förtryckets grävsta former, våldtäkt och kvinnomisshandel, med andra former av fysiska övergrepp, tortyr, och mord.

Varför ses inte detta kvinnoförtryck på med motsvarande allvar?

Ekonomiskt och sexuellt förtryck

Skälen är säkerligen *många* till att man inte vill se detta förtryck, analysera det och ta konsekvenserna av det. Men för marxister tror jag ett skäl tillkommer: det passar inte in i den traditionella marxistiska analysen.

Wilhelm Reich skrev om marxisternas bristande förmåga att analysera hur kampen mot det sexuella förtrycket skulle föras. Det härrör ur att marxisterna var vana att resonera i ekonomiska termer. Och det finns något grundläggande positivt i medvetandegörandet om det ekonomiska förtrycket. En människa som inser *att* hon eller han blir ekonomiskt förtryckt, kan i och med *att* hon blir medveten om *att* hon *är* förtryckt också se *att* det finns en förtryckare. Och det gör en människa stark att resa sig mot kapitalisten, den som förtrycker henne ekonomiskt. Hatet till förtryckaren blir en sporre, ytterligare drivkraft, *att* resa sig.

Men *att* resa sig mot det *sexuella* förtrycket fungerar helt annorlunda. För i det fallet är förtryckaren inte bara den hatade kapitalisten, det är också, för dem av oss kvinnor som är heterosexuella, den människa man älskar och valt att leva med. Kvinnor kan inte bara släppa fram hatet mot förtryckarna, för vi vill också leva med männen. Viljan att ta kamp mot det sexuella förtrycket blandas med viljan att förringa och dämpa medvetenheten om förtrycket, eftersom hatet inte får bli för stort om vi ska orka fortsätta att älska.

Analysen av hur vi ska kämpa mot

det sexuella förtrycket måste alltså bli annorlunda. Men hur?

Marxismen har hittills valt att slippa diskutera det, slippa analysera det. Om vi tvingas se hur det sexuella förtrycket är strukturerat och till en del organiserat utanför vad som ryms i den generella ekonomiska analysen, då skulle vi också tvingas diskutera marxismens förhållande till patriarkatet.

– Kvinnoförtrycket är underordnat klassförtrycket, kvinnokampen är underordnad klasskampen, säger de manliga marxisterna.

Så var vi av med det problemet.

Det andra könet

Nu har jag skrivit om de fysiska, sexuella övergreppen. Men kvinnor är andra-rangs-män-niskor i *alla* sammanhang i samhället. Jag ska inte skriva mycket om det, för jag tror att ni känner till en del av det redan. Men jag ska ta upp några saker.

FN har tagit fram siffrorna om kvinnors villkor i världen:¹³

*75% av alla arbetstimmar i världen utförs av kvinnor

*10% av alla löner går till kvinnor

*1% av all egendom ägs av kvinnorna

De egendomslösa är huvudsakligen kvinnor.

Inom EG lever 55 miljoner människor under fattigdomsgränsen. Över hälften av dem är ensamstående mammor eller äldre kvinnor.¹⁴

Kvinnor har huvudansvaret för hem och barn, oavsett om vi yrkesarbetar eller ej. I Sverige yrkesarbetar ungefär lika många kvinnor som män.¹⁵ Av dem arbetar nästan 40% av LO-kvinnorna med små barn oregelbundet eller på obekvämt arbetstid, för att kunna orka/hinna med både yrkesarbete och hushållsansvar. Motsvarande siffra för TCO-kvinnorna är 9% och för SACO-kvinnorna 2%.¹⁶

I Sverige idag är det arbetarkvinnorna som har de tyngsta jobben. Det är ju ont om traverser och gaffeltruckar inom vården, som Sven Lindqvist uttryckt det. 61% av unga arbetarkvinnor i kommunal tjänst utför dagligen tunga lyft. Motsvarande siffra för män och för privatanställda av båda könen är 46%.¹⁷

Av de sju sämst betalda yrkena i Sverige är sex kvinnliga: vårdbiträde, städare, detaljhandel, köksbiträde, barnskötare och sjukvårdsbiträde. Ett är manligt: lagerarbetare.¹⁸ Under 70-talet minskade löneskillnaderna mellan könen, men under 80-talet har löneskillnaderna mellan könen ökat igen, särskilt för statsanställda.¹⁹ Var femte heltidsanställd arbetarkvinna når inte upp till socialbidragsnormen. Bland de deltidanställda är det naturligtvis ännu färre som når upp till den.²⁰

Nästan varannan kvinna i Sverige arbetar deltid.²¹ I de typiska kvinnoyrkena är det ofta svårt att få heltidsarbete. Tex är det 74% av alla tjänster inom Apoteksbolaget som är deltidjobb.²² Under 80-talet har deltidarbetet minskat bland kvinnliga tjänstemän, men ökat bland kvinnliga arbetare.²³ Det är inte konstigt att kravet på 6 timmars normalarbetsdag har mest stöd bland kvinnorna. *Att arbeta deltid är att bekosta sin egen arbetstidsförkortning för att orka jobba med obetalt hushållsarbete.* Hårddraget kan man säga att många av oss som lever med en man jobbar kortare arbetsdag och får del av hans lön mot att vi sköter hans markservice och/eller hans barn. Av föräldraledigheten tas 93% ut av kvinnorna.²⁴

Som pensionärer får vi igen det: cirka 30% av kvinnorna får ingen ATP alls. Motsvarande siffra för män är 6%.²⁵ Den sammanlagda, genomsnittliga pensionen för kvinnliga pensionärer var enligt 1990 års statistik 48 000 kronor, för manliga 80 000 kronor.²⁶

En hel del av det jag sagt nu tror jag

att ni redan visste. *Hoppas* jag att ni redan visste. Problemet är nog inte att ingen vet detta. Problemet är att ingen tar konsekvenserna av det.

Och det är där min största besvikelse över den kommunistiska rörelsen finns. För om det är någonstans man skulle hoppats att viljan till en verklig analys av kvinnors villkor fanns, så vore det väl inom den rörelse som tagit på sig den stora uppgiften att revolutionera hela mänskligheten. *Män*-skligheten, var det...

Mannen som norm

Min vänsterhistoria är att jag i sena ton-åren gick en studiecirkel hos FNL-grupperna. Det öppnade mina ögon för sammanhangen i världen. Jag var med på ett hörn i FNL-gruppen. Jag var också intresserad av Nej till EEC-grupperna i början av 70-talet. Allmänt öppen åt vänster. Men det var i kvinnorörelsen jag kände mig hemma och fastnade. Och det var inom kvinnorörelsen jag fick min mesta skolning om samhället och världen. Med åren ledde det till att behovet växte allt starkare att också *organisera mig* som kommunist. Och jag gick med i det då nybildade SKA. Min naivitet var stor. Jag trodde att männen där bara var okunniga om kvinnors villkor. Och att när jag kom med min kunskap inom *mitt* område, jag skulle bemötas med samma respekt som andra, som kom med *sina* kunskaper inom miljörelsen m m. Det var ett bittert uppvaknande.

Om fackliga frågor diskuterades, var mina erfarenheter inte intressanta. Jag jobbar inom det vanligaste kvinnoyrket i Sverige. Hur många av er vet då mitt yrke?

Jag är kontorist. Men inte ens när kvinnorna t ex jobbade inom grafiska, som ju är ett fack som har status bland kommunisterna, var deras erfarenheter särskilt intressanta. De var ju oftast inte

fackklubbsordföranden eller satt i styrelser eller så. Och det *enorma* fackliga arbete de gjorde på basplanet, bl a genom att aktivera sina arbetskamrater, var liksom inte fint nog.

Arbetsmarknadens villkor är skapade *av* män, *för* män. Och samma utgångspunkt som kapitalet, samma norm, utgick det s k kommunistiska fackliga arbetet ifrån – heltidsanställda *män*. Vi fattiga kontorister med dåliga arbetsförhållanden, liksom våra systrar inom sjukvården, var ju ingen riktig arbetarklass, enligt gängse definition av arbetare.

Länge, länge accepterade jag att vi kvinnor alltid, i alla sammanhang, fick stå tillbaka. Jag intalade mig att vi, kommunisterna i SKA, ju hade det stora, gemensamma målet att krossa kapitalismen, och att det ju måste vara överordnat.

Att jag slutligen inte längre accepterade att kvinnorna alltid fick stå tillbaka, det berodde på att jag insåg att det inte bara var kvinnorna som fick stå tillbaka. Genom att låta kvinnorna stå tillbaka lärer sig de kommunistiska männen med kapitalet. Alla män tjänar på kvinnoförtrycket, delvis och i nuet, men det är kapitalet som är den stora vinnaren. Direkt genom att kvinnors underordning och splittringen mellan könen ger ekonomisk vinst, men långsiktigt för att splittringen mellan könen omöjliggör det stora: kampen för en revolution som ska föra till ett klasslöst, icke-förtryckande samhälle. Själva förutsättningen för revolutionen är ju att arbetarklassen enas, att vi kämpar tillsammans, för *både* kvinnors och mäns rättigheter.

Kvinnokampen är revolutionär. Att se världen utifrån en arbetande kvinnas villkor är att genomskåda kapitalet, men det är också att över huvud taget att vända upp-och-ner på *allt* samhälleligt etablerat tänkande, eftersom det absolut *sista* detta samhälle tar utgångspunkt i är

just arbetarkvinnans villkor, behov och rättigheter.

Ju mer kunskap vi kvinnoaktiva i SKA fick om kvinnors villkor i världen, desto tydligare såg vi bristerna i våra manliga partikamraters kunskaper. Text tycker jag, liksom flera av er män inom vänstern, att en väl utarbetad analys av imperialismen och ett anti-imperialistiskt arbete är oerhört viktigt för oss i Sverige idag. Men hur kan man tala om en grundlig analys av imperialismen, om man glömt analysen av *kvinnornas* villkor i tredje världen? Kvinnoförtrycket är ju en grundläggande del i imperialismens ekonomiska bas. En analys av imperialismen som inte tar upp osynliggörandet av kvinnors jordbruksarbete, av kvinnorna som de viktigaste matproducenterna och av kvinnorna som billigare industriarbetskraft, kan aldrig bli en grundlig analys. För att inte tala om könsköparresorna, skapandet av en så utbredd prostitution att hela länder i Öst-Asien gjorts till hallickstater²⁷, som är en direkt skapelse av imperialismen.

En analys av kvinnornas villkor i tredje världen är absolut nödvändig och måste få konsekvenser för vänsterns allmänna analys av imperialismen och för dess anti-imperialistiska strategi.

Att vi kvinnoaktiva i SKA började förstå kvinnokampens avgörande betydelse för enandet av arbetarklassen och kampen för revolutionen, ledde till att vi började driva kvinnokampen allt mer i SKA. Och då stötte vi på det verkliga motståndet. Då utvecklade männen sina härskartekniker och gjorde allt de kunde för att tysta och kuva oss. Tillsammans med SKA's övriga utveckling ledde det så småningom till att en del av oss passiviserades, medan andra av oss gick ur SKA och intensifierade vårt arbete i t ex Kvinnofronten.

Överallt och i alla tider samma sak
 Detta vore inte intressant att berätta om

här, om det bara vore något som gällde SKA. Men det gäller hela den s k vänstern, i Sverige och i övriga världen. Under arbetet med den här inledningen träffade jag en kvinna som är politisk flykting och hon kom till Sverige under mitten av 70-talet. Här träffades flyktingarna från hennes land som grupp. Efter några år upptäckte hon flera fall av kvinnomisshandel och ett fall av incest inom flyktinggruppen. Det ville hon agera mot. Men männen försökte stoppa henne, med motiveringen att om det kom fram skulle det slå mot alla invandrare och öka rasismen i Sverige. Hon stod på sig och sa att det säkert låg en del i att det skulle kunna öka rasismen och att det var något hon sörjde, men att hon fick ta det, hellre än att någon av kvinnorna skulle dö imorgon. Hon blev faktiskt inte helt utfrysad ur gruppen. *Hennes man* stod på hennes sida, så helt utfrysad blev hon inte – för att hon hade en mans stöd.

Förra våren visade jag diabildfördraget "*Vad vet du om porren – EGENTLIGEN?*" för en kvinnogrupp på anarkisternas samling A-92 i Stockholm. Kvinnogrupperna sågs ned på av många män, som ju sysslade med "viktigare" saker, som kampen mot fascismen. Porr intresserade inte dem. De förstod ingenting av porrens kvinnoförtryck och förmådde än mindre se porrens koppling till kapitalismen – eller fascismen.

Porrindustrin är en del av kapitalismen. Porrindustrin utgår från ett kvinnoförakt som redan finns i samhället. Detta kvinnoförakt kombinerar de med den nyfikenhet och samtidigt okunnighet om sex som utmärker ett puritanskt samhälle. Det är det koncept de bygger sin profitverksamhet på. Ingenting konstigt med det i ett kapitalistiskt samhälle. Och ju mer porrindustrin kan flytta gränserna för vad vi uppfattar som normalt, desto mer kan de sälja.

De tjänar pengar – mycket pengar – på att sprida en ideologi som säger: *att en grupp (män) är överordnade, och att en annan grupp (kvinnor) är underordnade, samt att den överordnade gruppen har rätt att utöva våld mot den underordnade.*

Om vi stryker orden "män" och "kvinnor" i den meningen, skulle då lika många vara försvarare av att denna ideologi ostört sprids i Sverige i den utsträckning som den gör? Och om det inte handlade om kön, skulle då de anarkistiska männen på A -92 vara lika oförmögna att se fascistisk ideologi mitt framför ögonen på dem?

De anarkistiska männen på A -92 delar förstås denna könsblindhet med männen i alla andra vänstergrupper. I min lokalgrupp av Kvinnofronten var vi ett tag tjejer som representerade nästan varenda vänstergrupp; det var SKP, Röd Ungdom, syndikalisterna, SKA, KPML(r) och VPK. Men nästan alla av dem som varit aktiva hade gått ur sin organisation – i besvikelse över att kvinnors villkor aldrig stod på dagordningen. Alla hade vi bittert fått lära oss vad som gäller inom vänstern: Att den som talar om kvinnors villkor i arbetarklassen talar "*ur kvinnoperspektiv*" och "*om kvinnokamp*", medan den som talar om männens villkor talar om "*arbetarklassen*" och "*revolutionen*".

Även historiskt sett har det varit likadant: arbetarklassens kvinnor har fått vika sig för arbetarklassens män. Alternativt har ofta bara varit att driva kvinnokamp på borgarkvinnors villkor. Ett tydligt exempel är rösträttskampen i Sverige i början av seklet.²⁸ Borgarkvinnorna med Fredrika Bremerförbundet i spetsen krävde kvinnlig rösträtt, och de menade att alla kvinnor ur alla samhällsklasser kunde samlas i gemensam kamp för kvinnlig rösträtt. Men de krävde bara att kvinnor med en viss inkomst eller egendom skulle få

rösta, d v s samma system som gällde för män då. Borgarkvinnornas krav var alltså en slags "damrösträtt", som inte skulle komma arbetarkvinnorna till del.

Arbetarrörelsen å andra sidan krävde allmän rösträtt. Det kallades "allmän", men skulle bara gälla män. Mitt emellan stod arbetarkvinnorna. Deras män sa att kampen för den allmänna rösträtten skulle försvagas om man på det stadiet tog upp något krav på rösträtt även för kvinnorna. Somliga arbetarkvinnor vek sig för männen, andra gick med borgarkvinnorna i kamp för "damrösträtten".

Tack vare arbetarrörelsens kamp genomfördes allmän rösträtt för män, men det var tack vare borgarkvinnornas kamp som den allmänna rösträtten även kom att gälla kvinnor.

Man kan säga att utan arbetarmännens kamp hade den *kvinnliga* rösträtten inte kommit arbetarkvinnorna till del, men utan borgarkvinnornas kamp hade den *allmänna* rösträtten inte kommit arbetarkvinnorna till del. Ska vi äntligen dra någon lärdom av historien?

Vänstern – männens högberg

Hittills har vänstern inte velat dra någon lärdom av kvinnoerfarenheterna. *Hittills* har vänstern varit männens högberg. Och visst kan det fortsätta så. Jag var på en häftig och militant "*Ta natten tillbaka*"-demonstration när 8 mars-demonstrationer (Internationella Kvinnodagen) återinfördes i Stockholm för några år sedan. Det var ungdomar som arrangerat den. Och det var många killar som var med på demonstrationen. Därför tilläts rop som "*Krossa sexismen*", men inte med tillägget "*— kvinnokamp*". Då började killarna högljutt ropa något annat istället. Det var killarna som styrde hur tjejernas *Ta natten tillbaka*-demonstration skulle vara. Jag kände igen mig. Och jag tror nog de unga tjejerna är beredda att vika sig ett tag. I glädje över att männen faktiskt var där, inte minst.

De upprepar nog historien.

Men vi som tillhör deras mammas generation, vi har nog ingen lust att stå tillbaka längre. Vi tycker nog att antingen skärper vänsterkarlarna till sig eller också får det vara.

Ni tycker kanske att det låter hårt. Oresonligt. Negativt mot män. Det är ju inte så lätt för männen.

Själv tycker jag inte att jag begär mycket. På ett fackligt studiematerial om lönediskriminering säger tjejerna på omslaget:²⁹

Vad säger ni om att stå tillbaka ett par århundraden? Inget vidare, va? Själv är jag inte alls så rättvisekrävande som tjejerna på teckningen. Jag begär bara det lilla att ni ska vidga vyerna. Skaffa er kvinnoperspektiv. Och göra det *nu*.

Vad betyder då det konkret? Massor av saker. Det första och absolut viktigaste:

• Sluta att skylla ifrån er.

T.ex. när ni får kritik för att er tidsskrift saknar kvinnoperspektiv. Skyll då inte på att kvinnor är så dåliga på att skriva, att ni faktiskt bett någon att göra ditten och datten, att ni tycker det är *så* viktigt, men kvinnorna *gör* ju ingenting fast ni ber dom.

Det är *ert* jobb att öva upp kvinnomedvetandet. Ett av era stora problem vad gäller förståelsen av kvinnoförtrycket är att ni inte kan sätta er in i hur kvinnors värld ser ut. När vi tjejer var små lärde vi oss tidigt att förstå något av er värld, medan ni inte hade en aning om vår. Vi läste både flickböcker och pojkböcker, ni läste bara pojkböcker. Vi såg filmer om killar, de flesta filmer vi såg handlade om killars värld, för det finns så få som handlar om tjejers. Och handlade nåt om tjejers värld, så valde ni bort att se det.

Ni vet så lite om oss. Ändra på det! Lyssna på kvinnorna omkring er. Läs

böcker om kvinnors villkor. Se filmer och TV-program ur kvinnovinkling. De sänder inte ofta såna program, men det händer. Öva er medvetet för att ta igen allt ni missat under er uppväxttid och ändå fram till nu. Det är inte vi som ska fixa det här åt er. Det är *ni* som ska ändra er.

• Sätt på er "kvinnoglasögon".

Försök att tänka ur kvinnoperspektiv. Försök att sätta er in i hur det kan vara att som kvinna "omges av en både reell och symbolisk makt", som Leif Nylén skrev i DN strax efter 8 mars härom året.³⁰ Att som han säger

"leva i ett samhälle där männen fortfarande i huvudsak är de högsta cheferna, de ansvarigaste politikerna, de oundgängligaste experterna eller de mest respekterade konstnärerna.

Så avgörande som könet – biologiskt och kulturellt – rimligen måste vara för en ursprunglig identitetsupplevelse borde det ofta kännas som att vistas inte i fiende- men främmandeland: utan möjlighet till självklar identifikation med 'makthavarnas' biologiska natur och kulturella mönster. Jag vet ju hur onaturlig och språklös jag själv kan känna mig om jag råkar hamna i kvinnodominerade miljöer och situationer – utanför 'brödraskapet'."

Det finns en könsgemenskap likväl som klassgemenskap. Se den. Se konsekvenserna av den.

• Se kvinnoaspekterna.

I så gott som alla frågor finns kvinnliga och manliga aspekter. Eftersom vi lever i ett samhälle där mannen är norm, och kvinnan avvikande, är det alltid de manliga aspekterna som förs fram i alla sammanhang.

Diskuterar ni fackliga frågor, så fundera över kvinnornas villkor. Under vilka förhållanden kan kvinnor driva fackligt arbete? Vilka frågor är viktiga att prioritera om man ser ur kvinnoper-

spektiv, d.v.s. en deltidarbetande, dubbelarbetande, lågavlönad. Vilka fackliga frågor är viktigast för arbetarklassens kvinnor?

När man diskuterar arbetsmiljö, är t.ex. problemet med asbest en manlig vinkling. Tänk ut en kvinnlig!

Öva er i tänkandet att det finns ingenting i samhället som är könsneutralt. Det är bara en patriarkal maskering av verkligheten. Försök se igenom det könsneutrala. Om man diskuterar de könsneutrala "MLT" – marknadslönetilläggen – inom offentliga sektorn, så fråga hur många av dem som går till kvinnor. Svaret är ungefär 5-10%. Vi brukar döpa om dem till "*Mans-lems-tillägg*".

När massmedia diskuterar det ökade "ungdomsvåldet", så är det "pojkvåldet" de pratar om. Och egentligen är det ingen som tror att det handlar om gäng med flickor som gör inbrott i affärer, klår upp invandrare, sätter eld på kyrkor, välter gravstenar över judar som överlevt koncentrationslägren, skär halsen av varandra, raggat upp pojkar, antastat dem och misshandlat dem sexuellt som ren underhållning och sen får mer medlidande än deras offer, eftersom de – enligt en vanlig förklaring – uppfostrats av ensamstående pappor som i sin överbeskyddande ängslan för sina döttrar är orsaken till att döttrarna utför dessa manshatande brott.³¹ Nej, det är ingen som tror det. Men könsneutraliteten gömmer flickornas verklighet och den hindrar oss från att göra en verklig analys av företeelsen.

• Ge upp era känslomässiga privilegier.

Kjersti Ericsson skriver i broschyren "*Den progressive mannen – allierat eller bremsekloss?*" att mäns fördelar av kvinnoförtrycket handlar om handfasta privilegier, men också om känslomässig trygghet och identiteten som man.³² Hon skriver:

”Lyrikern Rolf Jacobsen har skrivit en dikt om hur det kändes när hans hustru dog. Men dikten berättar inte bara om hur det är att mista någon man tycker om. Den säger också mycket om kvinnornas rollen i vårt samhälle. Dikten låter så här:

*’Två händer var som ett hus.
De sa:
Flytta in här.
Inget regn, ingen frost, ingen fruktan.
Jag har bott i detta hus
utan regn, utan frost, utan fruktan
tills tiden kom och rev det ner.
Nu är jag ute på vägarna igen.
Min rock är tunn. Det blåser upp
till snö.’*

Tiden kommer att riva ner detta hus för alla män, för kvinnorna kommer inte att fortsätta vara värmestugor åt män i all evighet. De har större uppgifter i livet och historien. Kanske är det något av detta män anar – och som skrämmar dem lika mycket som disk och könskvoter.

Känn efter. Fundera över hur ni känslomässigt upplever kvinnofrigörelsen. Diskutera det med andra män. Stötta kvinnor som river ner husen. Det kanske går att bygga ett annat slags hus, kvinnor och män tillsammans.

Ni måste också göra upp med ert användande av

• **härskartekniker.**

Det är ju så att män använder sig av speciella härskartekniker för att tysta och kuva kvinnor. Det är lika vanligt inom vänstern som överallt annars. En av era uppgifter blir därför att lära er känna igen era härskartekniker, och öva er i att sluta använda dem. Berit Ås, norsk kvinnoforskare och politiker, har satt fem härskartekniker som de vanligaste.³³

Härskarteknikerna kan användas en och en eller i kombination. Och de fem vanligaste enligt Berit Ås är:

1. Osynliggörande

Osynliggörande försiggår när kvinnor blir bortglömda, förbigångna eller överkörda. Härskartekniken osynliggörande säger oss kvinnor att vi inte har något värde, att det vi har att komma med inte är viktigt, att vi personligen är betydelselösa. Det är mycket vanligt att män vänder sig till män, uteslutande tilltalar män (om det inte rör kaffe), och refererar bara till varandras – männens – uttalanden på möten med bägge könen representerade.

2. Förlöjligande

Förlöjligande är vad som sker när kvinnors insats blir förhånad, utskattad eller liknad vid djur, till exempel höns. Och det är när kvinnor sägs vara speciellt känsliga eller sexuella eller kalla och cyniska, alltså när man diskuterar hur eller varför vi säger något istället för att diskutera vad vi säger.

–Det var ju bara på sko, säger männen sen. Men det var ett sätt att tysta.

3. Undanhållande av information

Undanhållande av information är när män som en självklarhet vänder sig till andra män och kvinnor inte ges information om viktiga saker på arbetsplatsen, hemma eller i det politiska livet.

4. Dubbelbestraffning

Dubbelbestraffning försiggår när det är fel både det kvinnor gör och det de inte gör. *Damn you if you do, damn you if you don't.* T.ex. när kvinnor i kvinnofrigörelsen beskylls för att vara orsak till skilsmässor för att de ägnar för mycket tid utom familjen, och samtidigt beskylls för att inte vara tillräckligt aktiva i politiken.

5. Påförande av skuld och skam

Det sker ofta genom en kombination av förlöjligande och dubbelbestraffning. T ex när kvinnor inom vänstern får höra att de inte är tillräckligt drivande, samtidigt som de som är det får höra att de inte är *representativa* för kvinnorna i gruppen, utan dominanta – en riktig häxa.

Det kan också ske genom en omdefiniering av verkligheten, som när en misshandlad kvinna får höra att misshandeln var orsakad av henne själv – p g a hennes egenskaper eller beteenden – och då ansvaret på så sätt flyttas från gärningsmannen.

• Avslöja skenproblematiseringen

En sådan omdefiniering handlar det också om när vi kvinnor får oss pådyvlat och tar på oss ansvaret för kvinnoförtrycket. Dessa former av ideologiskt förtryck är ofta svåra att genomskåda,

eftersom vi blir påverkade indirekt. Därför är det särskilt viktigt att vi pratar med varann om hur förtrycket upprätthålls.

Oftast blir vi kvinnor osynliggjorda i könsblandade sällskap. När vi ändå lyckas ta upp kvinnoförtrycket till debatt i ett sådant sammanhang, möts vi vanligtvis av olika metoder av skenproblematisering för att dölja mansmakten.³⁴ Exempelen på metoder att skenproblematisera är många och jag ska bara nämna några:

• *Problematisera kvinnorna*

Detta är en skylla-på-offret-taktik, såsom i exemplet med misshandlade kvinnor som får höra att misshandeln är orsakad av dem själva. Denna taktik används ofta också av enskilda män mot kvinnan de lever med.

• *Förminskningen*

Kvinnor görs till "undergrupp" och man talar om "kvinnor, barn, handikappade och äldre" som smågrupper

utanför den normala (läs: manliga) världen. Som om inte kvinnor fanns inom alla dessa grupper och könsproblematiken gick utöver detta.

Kvinnorörelsen brukar svara att vi är världens största minoritet – på bara 51%!

Metoden kan också gå ut på att man understryker att den viktiga kampen sker någon annan stans, mellan ”viktigare” frågor: arbete/kapital, vita/svarta, demokrati/diktatur.

• *Rockaden*

Här försöker man få det att framstå som att det är kvinnor som står bakom allt och därför har den *egenliga* makten; i familjen, över barnen; att mannen p.g.a. sin kärlek och sitt beroende till kvinnan är underordnad henne och liknande.

En väninna bemötte en gång rockadargumentet så här: –Det är inte sant ens att kvinnorna har makten över kastrullerna. Men om så vore, så är det ändå männen som har den ekonomiska, sociala, ideologiska, religiösa, kulturella, politiska och allt-vad-det-kan-vara-makten i detta samhälle. Och hade de velat ha makten även över kastrullerna, så skulle de tagit den också!

• Definiera en ny mansroll.

Kjersti Ericsson har också skrivit:

”Det finns olika former av borgerskapets diktatur – vi har borgerlig demokrati, och vi har fascistisk diktatur. Med en lite haltande jämförelse kan vi kanske säga att kvinnomisshandel, våldtäkt osv, det är mansmaktens fascistiska diktatur.”³⁵

Hon skriver vidare att det är helt fel att tro att vi kvinnor tycker att mansrollen bara är skit. Några saker i mansrollen skulle vi kvinnor också vilja kunna, och göra. Hon skriver:

”Vi vill kunna stå upp och sjunga ut när vi anser att vi blir trampade på – utan att få ångest och dåligt samvete för det.

Vi vill bli huvudpersoner i vårt eget liv. Vi vill känna självklar trygghet i att vi också har rättigheter som vi kan slåss för. Vi vill intressera oss för allt i universum. Vi vill kunna låta oss uppslukas av en sak eller ett ämne och jobba koncentrerat med det utan att samvetet gnager koncentrationen i småbitar. Vi vill känna trygghet inför vår kropp, att den är fysiskt i stånd till att göra det vi vill. Detta är några av de fina sidorna av mansrollen som också vi vill ha del i.”

När vi kräver att ni måste ändra er, så menar vi inte att allt med er är skit. Men mansrollen som den nu är förutsätter makt över kvinnor. Och när vi kräver att ni ändrar er, så menar vi inte att vi vill ha män som går i 8 mars-demonstrationer och känner sig som den snälle gossen som ger ett äpple till fröken. Vi vill ha män som i solidaritet med kvinnorna *och i eget intresse* aktivt jobbar för att skapa en revolutionär mansroll.

Marxismen och patriarkatet

Och vill ni diskutera mer åt det intellektuella hållet finns faktiskt också en hel del spännande tankegångar just på temat kvinnor och marxism. Vänstern inom Sverige har missat alla de intressanta diskussioner om marxismen och patriarkatet som spreds i många länder under 80-talet. De diskussionerna var ju mestadels mellan radikalfeminister, men en och annan man efter Engels har ju faktiskt bytt sig om kvinnors villkor, t ex Eli Zaretsky, som skrev boken ”*Det personliga är politiskt. Kapitalismen, familjen och privatlivet*”.³⁶ Den gavs t.o.m. ut på svenska 1976. Jag köpte ett 20-tal av den för 1:-/styck på rea i början av 80-talet och gav till en del män inom SKA då, men jag tror inte att nån läste den.

I antologin ”*Feminism och marxism – en förälskelse med förhinder*” skriver den amerikanske ekonomen och forskaren Heidi Hartman att:

”Engels, Zaretsky och Dalla Costa

försummar alla att i tillräcklig grad analysera arbetsprocessen inom familjen. Vem drar nytta av kvinnors arbete? Kapitalisterna förvisso men helt säkert även männen vilka som makar och fäder får personlig betjäning i hemmet. Denna betjänings innehåll och omfattning kan skifta mellan olika klasser, etniska och rasgrupper men det faktum att de betjänas står fast. Män har högre levnadsstandard än kvinnor mätt i lyxkonsumtion, fritid och personlig service. En materialistisk analys borde inte bortse från denna avgörande punkt. Det följer av den att männen har ett materiellt intresse av kvinnors fortsatta förtryck.”³⁷

Heidi Hartman menar att kapitalismen och patriarkatet är två olika maktsystem; kapitalismen där klassbegreppet är det centrala och patriarkatet där könsbegreppet är det centrala. Hennes teori utgår ifrån att kapitalism och patriarkat är två system i vårt samhälle, som påverkar varandra, motverkar och samverkar. Att patriarkatet fanns i en form före kapitalismen, att kapitalismen anpassade sig till denna redan existerande maktstruktur, men att patriarkatet också förändrats under intryck av kapitalismen.

Andra menar att det är fråga om *ett* maktsystem och att man bör diskutera förhållandet mellan klass och kön *inom* detta system. Problemet är då att i den traditionella marxistiska teorin är inte könsuppdelningen problematiserad. Kvinnoförtrycket sågs bara som en effekt av klassförtrycket, utan egen materiell bas.

Det går att diskutera dessa olika teorier. Det är ju utan tvekan så, att marxismen varit mycket dimmig i analysen av kvinnoförtrycket. Inom vänstern anses i andra sammanhang teoribildningen vara mycket viktig, men när det gäller kvinnoförtrycket tycks den allmänna uppfattningen vara att det inte är något marxister vare sig vill eller behöver befatta sig med. Så vad ska vi feminis-

tiska marxister dra för slutsats av att manliga kommunister inte ens brytt sig om att sätta sig in i, än mindre velat diskutera, den för oss så avgörande fråga som kön/makt-strukturen är? Hur är det med marxismen och feminismen? Ska vi ha något förhållande eller ska vi skiljas?

Kön och makt

Idag befinner jag mig i samma situation som jag gjorde för snart 20 år sedan. Jag är organiserad som feminist, men inte som marxist. Det känns halvt. För några år sedan var jag på en enormt lärorik konferens om kön och makt, en konferens som ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, ordnat om pornografi.³⁸ Det var en historisk konferens. Dit kom namnkunniga föreläsare från Sverige, Norge och USA; professorer, författare och debattörer, människor som ägnat årtionden åt att studera sitt ämne, analysera det, forska kring det och skriva lagförslag i frågan. Också deltagarna var bland de mest kunniga inom området. Det var en viktig konferens; en internationell samling i ämnet, ett utbyte av erfarenheter, och en avstamp inför såväl nationellt som internationellt samarbete. Följderna av den har blivit stora – inom kvinnorörelsen. Men i massmedia hördes inte ett ord om konferensen.

Så är det att jobba med kvinnofrågor. Sådana är villkoren för oss. I det borgerliga Sverige *och* inom den s k vänstern.

Efter konferensen kände jag mig osäker inför alla nya tankar jag fick, det var svårt att analysera allt vad som sagts, för klassperspektivet saknades hos vissa av föreläsarna. Just då kändes det extra svårt att inte vara organiserad också som kommunist.

Men å andra sidan fanns det inga män ur den kommunistiska rörelsen med bland de få män som deltog i konferensen. Och det skulle ju inte ha varit till något hjälp för mig att vara engagerad

någonstans där begrepp som kön och makt var osynliggjorda eller helt enkelt ansedda som mindre viktiga.

Och hur blir framtiden?

Jag läste en artikel i Aftonbladet i samband med att jag först skrev den här inledningen, en artikel om "vänstern i Sverige idag", och den hette "Är vänstern en gråhårig manlig akademiker?". Ja, dessvärre är det nog till stora delar så. Och bland de yngre tycks gälla samma grundläggande ideologi som gråhårsmännens.

En stor del av den växande grupp människor som inte röstar i val idag är kvinnor inom den offentliga sektorn. Samtidigt ser vi i Kvinnofronten allt fler kvinnor som vill engagera sig politiskt. Idag växer Kvinnofronten som organisation, om än i liten skala. Nätverk av olika slag bildas mellan kvinnor runt om i landet. Ett kvinnoparti har startats och håller på att byggas upp. Det är alltså inte troligt att det är så att kvinnorna fått ett minskat politiskt intresse. Men allt fler, inklusive jag själv, ser det som omöjligt att arbeta partipolitiskt, och som allt svårare att över huvud taget arbeta politiskt tillsammans med män. Den utvecklingen skrämmer mig, eftersom det är min djupaste övertygelse att män och kvinnor någon gång, någonstans, måste kunna mötas.

Det borde också stämma *er män* till eftertanke. Vänstern skulle kunna vara en rörelse också för kvinnor, för arbetarkvinnor, för debatt om begrepp som makt och kön, för diskussion och analys av kvinnors verklighet. Det är inte så idag. Och så länge det inte är så, tror jag inte att vänstern har någon framtid som enare av folk i Sverige, varken idag eller framöver. Inte *någon* del av vänstern. En enkönad vänster i framtiden kommer att lyckas lika lite som vänstern gjort hittills. Och så länge det ser ut som idag, kommer det att handla om en enkönad

vänster.

Det går att ändra på. Det går att göra vänstern till ett forum för *hela* arbetarklassen, både kvinnor och män. Men det krävs en hel del för att bli ett sådant forum. Det krävs att ni börjar tänka på ett helt nytt sätt, arbeta på ett helt nytt sätt.

Om ni vill ha oss kvinnor med er.
Valet är ert.

*mars/juni 1991
samt september 1993*

Noter:

1. Totalt anmälda fall av kvinnomisshandel 1992: 15.152. ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige).

2. Leif G.W. Persson: Kvinnoemisshandel – en kortfattad kriminologisk beskrivning.

3. SOU 1982:61 Våldtäkt och andra sexuella övergrepp.

4. Red. Unni Rustad m.fl. Porno. Friundervisningens Forlag, Norge 1982.

5. Marilyn French: Det eviga kriget mot kvinnan, 1992.

6. I "Kristofer landslag" från 1442 stod stadgat att "Bästa ting bonden har i sitt bo är hans laggifta hustru." Våldtäkt fanns inte med som brott, men "stöld" av annans hustru fanns med bland andra egendomsbrott i Tjuvabalken.

7. Naturligtvis finns egentligen ingenting sådant som en man som är underställd kvinnor. För även om en man mot förmodan skulle låta sig domineras av sin fru, så är han ju inte underställd kvinnor i samhället i övrigt. Men myten fungerar ju, eftersom den gör män obenäna att ifrågasätta mansrollen.

8. Film & Video nr 7/8

9. T.ex. Andrea Dworkin: Letters

from a War Zone. Secker & Warburg, USA 1988 och ROKS konferensdokumentation PORNOGRAFI – verklighet eller fantasi?, 1991. Se även de s.k. barnporrhärvor som uppdragats i Sverige under de senaste åren. Män har då filmat egna övergrepp och spridit dokumentationen till varandra som pornografi.

10. Monica Dahlström-Lannes: Mot dessa våra minsta. Sexuella övergrepp mot barn. Gothia/Rädda Barnen, 1990.

11. se not 9. Andrea Dworkin. (Min oauktoriserade översättning av:) "When your rape is entertainment, your worthlessness is absolute."

12. Dagens Nyheter 13/12 -90 m.fl.

13. FN's kvinnokonferens i Köpenhamn, 1975.

14. Marianne Eriksson: Är EG en kvinnofälla? Nej Till EG's skriftserie nr 10 (1993) samt Kvinnefronten m.fl. Litt du trenger å vite om Kvinner og EF. Norge, 1990.

15. SCB (Statistiska Centralbyrån)

16. Kvinnefronten: 6 timmars arbetsdag åt alla – med 8 timmars lön! Debattskrift, 1987, 1988.

(Not 17, 18, 19, 20, 23, 25 och 26 kommer från Sven Lindqvist i Dagens Nyheter 10 + 13 + 15 maj 1990, men jag har valt att ange var han i sin tur fått uppgifterna ifrån.)

17. LO-rapport: Om ungdomars välfärd, 1990.

18. SCB: På tal om kvinnor och män, 1990.

19. se not 18

20. se not 17

21. se not 15

22. se not 16

23. se not 17

24. se not 15

25. se not 18

26. se not 18

27. Kjersti Ericsson: *Søstre, kamera-ter!* Forlaget Oktober, Norge, 1987.

28. Lotta Forssman/Marianne Paas: "De få vara tacksamma att vi ge dem

arbete." En bok om arbetarkvinnornas kamp i Sverige. PAN/Norstedts, 1976.

29. TCO-S, KTK, Ptk: Rätt ska vara rätt! Ett diskussionsmaterial om lönediskriminering, 1987.

30. Dagens Nyheter 12/3 -91

31. Amy Elman: Den svenska modellen i boken PORNOGRAFI – verklighet eller fantasi?, ROKS 1991.

32. Kjersti Ericsson: Den progressive mannen – alliert eller bremsekloss? AKP(ml), 1986. (Citatet är min oauktoriserade översättning)

33. se även De fem härskarteknikerna! Broschyr från ROKS, 1990.

34. Ann-Sofie Hermansson beskriver i sin C-uppsats Arbetarrörelsen och Feminismen (Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, 1993) Yvonne Hirdman's teorier kring skenproblematiseringar.

35. se not 32

36. Eli Zaretsky: Det personliga är politiskt. Kapitalismen, familjen och privatlivet. Prisma, 1976.

37. Red. Hillevi Ganetz m.fl. Feminism och marxism. En förälskelse med förhinder. Arbetarkultur, 1986.

38. Konferensen finns dokumenterad i boken PORNOGRAFI- fantasi eller verklighet? ROKS, 1991.

Förutom ovanstående rekommenderas:

- Andrea Dworkin: *Brev från en krigszon.* Debattskrift från Kvinnefronten, 1989.

- Kjersti Ericsson: *Den flerstemmige revolusjonen.* Oktober, Norge 1991.

- Red. Kjersti Ericsson: *Kvinnekamp. Vi eier morgendagen.* Forlaget Oktober, Norge 1986.

- Susan Faludi: *Backlash – kriget mot kvinnorna.* Norstedts, 1992.

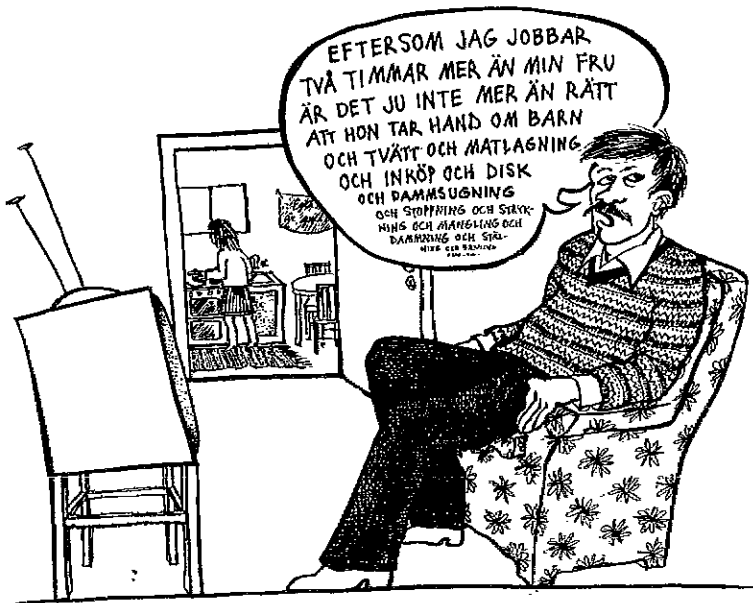
- Carin Holmberg: *Det kallas kärlek. – en socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par.*

Anamma Förlag, 1993

- Red. Pia Laskar: *Anarkafminismen. Federativs*, 1992.
- Eva Lundgren: *Gud och alla andra karlar*. Natur och Kultur, 1992.
- Agneta Lundström & Gunilla Nordenfors: *Bryt tystnaden – om sexualiserat våld mot kvinnor och flickor*. Brevskolan, 1990.
- Hanna Olsson: *Catrine och rättvisan*. Carlssons, 1990.
- Red. Folke Schimanski: *Kvinnan och revolutionen. Texter om 200 års kamp för kvinnlig frigörelse*. Cavefors, 1972
- Debbie Taylor: *Verdens kvinner – en situasjonsrapport* Norge, 1987.
- Petra Östergren: *Slå tillbaka! En handbok i självförsvar för kvinnor*. Natur och Kultur, 1993.
- Andrea Dworkin: *Pornography – men possessing women* The Women's

Press, England 1981.

- Susan Griffin: *Pornography and silence* Harper & Row, USA 1982.
- Red. Laura Lederer: *Take back the night*. Women on pornography Bantam Books, USA 1980.
- Kate Millet: *The prostitution Papers* Ballantine Books, USA 1976.
- Dale Spender: *Man made language* Routledge & Kegan Paul, England 1980, 1985.
- Dale Spender: *WOMEN OF IDEAS & what men have done to them..* Pandora, England 1982/1990.
- John Stoltenberg: *Refusing to be a man – essays on sex and justice* Penguin Books, USA 1990.

Anarkafeministisk teori i praktiken

två kvinnor ur en kvinnogrupp

En feministisk insikt

På hösten 1988 satt en stor del av Stockholms anarkister på ett möte för att planera en husockupation. Av en händelse (eller?) hade vi kvinnor satt oss tillsammans. Så fort en av oss skulle säga något blev vi avbrutna, förlöjligade eller osynliggjorda. Detta blev extra tydligt eftersom vi satt tillsammans. Till slut blev det nästan komiskt och vi började fnissa åt det. Den antihierarkiska och direktdemokratiska anarkistiska hållningen gällde tydligen inte kvinnorna inom rörelsen.

Detta möte blev startpunkten för en separatistisk anarkafeministisk basgrupp som ägnade sig åt studier och diskussioner och som senare öppnade ett kvinno-kafe.

Långt senare förstod vi att vi hade gjort vad som inom feministisk teori-bildning kallas "en feministisk insikt" under det mötet hösten 1988. "Vi hörs inte för att vi är kvinnor", är en nödvändig insikt för att börja intressera sig för feminismen. Över huvudtaget visade det sig efterhand att de flesta insikter och erfarenheter vi gjorde överensstämde med insikter gjorda av tidigare feminist-er och som formulerats till feministiska teorier. När vi nu berättar om vår historia kommer vi därför att inflika nyckel-

begrepp från anarkafeministisk teori. Vi tror att vår historia på ett konkret sätt förklarar och exemplifierar anarkafeministisk och att teorin i detta fall även tydligt gör vår kvinnohistoria.

Bildandet av en separatistisk kvinno-grupp

Efter mötet hösten 1988 bjöd en av oss hem de andra kvinnorna på middag för en diskussionskväll. Vid middagen var även två killar närvarande. När vi ätit färdigt och själva mötet skulle börja var det några som ifrågasatte killarnas närvaro. Skulle vi inte diskutera just killarnas beteende gentemot tjejerna i rörelsen? Kan vi verkligen göra det om killarna är med?

Killarna gick. Av oss tjejer var det några som tyckte att det var separatistiskt och fel att utestänga killarna från en så viktig diskussion. Andra tyckte att det var skönt att få diskutera kvinnoförtrycket inom rörelsen utan männen, eftersom det då var lättare att säga vad man ville. Det var också skönt att få snacka om andra politiska ämnen tillsammans, utan bli avbruten och osynliggjord av män. Till slut bestämde vi oss för att bilda en tjejgrupp, fri från män. Då visste vi inte att det var ett vanligt steg för anarkafeminister.

Basgrupp utan ledarskap – det personliga är politiskt

Det var revolutionerande med enbart kvinnor i gruppen. Vi höll regelbundet möten hos varandra. De första frågorna som diskuterades var helt grundläggande, som rädsior, abort, reproduktion, kvinnorollen, mode och smink. Ambitionen var också att prata om aktuella frågor inom a-rörelsen. För oss var det viktigt att ha en trygghet tillsammans, ge varandra uppmärksamhet, se och inspirera varandra, det hade vi saknat förut. Diskussionerna blev helt annorlunda än i blandade grupper. I tjejjgruppen diskuterade vi fritt, vi var måna om att gå runder om alla inte hördes i en livlig debatt och fattade alla beslut tillsammans. Någon formell ledarstruktur fanns inte och om det dök upp någon informell ledarstruktur, då försökte vi vara uppmärksamma på det så att vi kunde motarbeta den. Vi hade bildat en basgrupp.

Vi pratade mycket. Tjejer öppnade sig. Viktiga personliga erfarenheter och resonemang kom fram – om sexuella trakasserier/övergrepp, anorexia, relationer och mycket mer. Det visade sig att alla i gruppen någon gång hade utsatts för sexuella trakasserier/övergrepp; ett nyp i baken på tunnelbanan eller på krogen, ett förnedrande skämt om bröstens storlek eller form på arbetsplatsen eller i skolan, en övertalning till mer eller mindre motvilligt samlag med en pojkvän eller en kamrat osv. Tillsammans såg vi ett mönster i männens beteende: en nedlåtande, förnedrande attityd gentemot kvinnor.

Alla i gruppen hade ett ansträngt förhållande till mat. Några tillät inte sig själva att äta sig mätta, medan andra tidvis åt mycket sötsaker, för att sedan banta hårt. Vi insåg även att vi, som var så kritiska till mode- och reklambranschen, påverkas av det kvinnoideal som nöts in i oss genom reklam och massme-

dia, genom film och litteratur och i många fall också genom våra föräldrar. Vi såg inkonsekvensen i att de kvinnor som upprepade gånger i livet, t ex genom skolbetyg, uppmuntrade lärare och föräldrar, fått bekräftat att de har förmågan att tänka logiskt och diskutera politik, ändå inte hade tillräcklig tro på sig själva för att söka kvalificerade utbildningar eller ta plats i politiska diskussioner. Samhället håller tillbaka kvinnorna genom att redan från barnben lära dem veta sin plats i den reproduktiva, vårdande sfären. Och det går igen inom a-rörelsen, som i det avscendat inte är något undantag.

Ett vanligt slagord inom anarkafeminismen är att det privata är politiskt. Exakt det hade vi också kommit fram till genom vår basgruppsverksamhet.

Reaktionerna inom a-rörelsen, från både kvinnor och män, visade sig först som en förlamning. Under ett par månader stannade arbetet av, inga demonstrationer eller aktioner planerades eller utfördes. Sedan fick vi höra:

- att vi tog kraft från den övriga kampen.

- att vi tyckte oss vara förmer än männen.

- att de också var emot kvinnoförtryck men att vi måste kämpa tillsammans.

- att vi först skulle kämpa för REVOLUTIONEN – efter den blir ju inga kvinnor förtryckta.

Samma saker har sagts många gånger förr, av män när kvinnor har krävt sina rättigheter.

Gruppen sluts

Tjejjgruppen började också läsa feministisk litteratur. Vi startade en studiecirkel och läste Bortom makten av Marilyn French och häftet Anarkafeminism. Eftersom vi var en öppen grupp och det kom och gick tjejer blev det svårt att hålla en bra uppföljning av det vi läst

och av det som sagts på mötena. Det positiva med att vara en så rörlig grupp var att det blev naturligt att som tjej komma in i ett eget sammanhang och därigenom behålla en egen identitet i arörelsen (och att slippa vara beroende av en kille/pojkvän för att få information och "komma in i värmen"). På så vis blev det lättare som tjej att stanna kvar inom rörelsen. Att träffas, diskutera och läsa gav oss en knuff mot att lära mer om feminism. Och att själv bli aktiv.

Men den rörliga strukturen på gruppen gjorde det svårt att hålla kontinuiteten och det kunde vara vanskligt med tilliten. Vi beslutade oss för att stänga gruppen; det blev både en styrka och en svaghet. Gruppen kunde fungera mer terapeutiskt. Det var en trygghet att veta vilka som var med. Vi kunde planera mötena bättre, bestämma att den här gången ska vi vara teoretiska, nästa gång praktiska, gången därpå mest snacka och se vad som dyker upp. Folk kunde inte bara försvinna utan att man undrade. Gruppen blev exklusiv, vem som helst kunde inte vara med. Det var också en svårighet, men i praktiken blev vi mycket mer aktiva, vilket ledde till att vi blev mer utåtriktade.

Vi var samtidigt aktiva inom den blandade anarkiströrelsen och diskuterade hela tiden aktuella frågor som rörde denna. Ständigt var det folkkök, plenum, demonstrationer, möten...

I maj 1989, under shellkampanjen och i samband med bojkotten av Sydafrika, arrangerade "Unga mot apartheid" en demonstration som gick från Stortorget till sydafrikanska konsulatet på Narvavägen. Vi i tjejgruppen hade åtagit oss att gå längst fram i demonstrationståget. När demonstrationen skulle gå från Stortorget radade ett femtontal skinnhuvuden upp sig för att blockera marschvägen. Vi tog varandra i armkrok, höll en banderoll framför oss, skrek slagord och gick helt sonika fram-

åt tills vi stod med magarna mot deras magar. Vi fortsatte att trampa på och alla människor längre bak pressade oss framåt. Skinnhuvudena var tvungna att vika åt sidan och demonstrationen kunde fortsätta. Arbetet i tjejgruppen hade gtt oss en trygghet i gruppen som gav en enorm styrka. Den framåtandan smittade av sig.

Under hela kvinnogrupperns historia hade vi fått försvara vår existens, så även under den här perioden. Men nu började vi äntligen få positiv respons från både kvinnor och män.

Direkt aktion

Vi arbetade i två år med medvetandehöjning i basgruppen, dels genom att lyfta fram "omedvetena" kunskaper, dels genom att studera texter tillsammans. Ur kunskapen uppkom viljan att förändra; vi tog initiativ till "egna" aktioner. En självklar del av anarkafeministisk strategi är att verka genom direkt aktion.

Hösten 1990 startade tjejgruppen anti-FOB-kampanjen. Vi satte oss in i vad Folk- och Bostadsräkningen innebär. Sedan bjöd vi in anarkister och andra vänsterorganisationer till en fantasifull och rolig kampanj, som manade till att inte fylla i eller sända in FOB-blanketterna. "Är du en fårskalle?" stod det på flygbladen som vi sprang omkring och delade ut, med fårskinnsplådar på ryggen eller kohuvuden av skumgummi på huvudet. Temat var att vi inte skulle låta oss fösas omkring som en skock kreatur i den kapitalistiska statens hage. Affischer med uppmaning om bojkott klistrades upp över hela stan och det hela slutade med en gemensam bränning av FOB-blanketterna på sergels torg. Statens FOB-projekt genomfördes med hot om dryga böter, men så många bojkottade den att man till sist gav upp att driva in böterna.

Våren 1991 deltog vi i en koordine-rad ockupation. Tjejgruppen hade öpp-

nats för andra kvinnor och blivit en tillfällig aktionsgrupp. Samtidigt som ett gäng män ockuperade ett hus på Blasieholmen, på traditionellt manér, tog sig kvinnogruppen in i en fastighet på Fredsgatan på Södermalm i Stockholm. De båda husen ingick i en smutsig byteshandel mellan kommunen och SAF, som i det här fallet var fastighetsägare. Vi på Fredsgatan rullade ut ritningar och informerade om husen, dukade upp kaffe, te och bullar, spelade musik och bjöd in folk på gårdsfest. Många besökare uttryckte sympati och ställde frågor.

Vid en okkupation på Folkungagatan i juni 1990 hade polisens extremt våldsamma metoder helt tagit överhanden och efter det föreföll det omöjligt och självdestruktivt att med barrikader och dylikt försöka behålla ett hus. Därför kändes det viktigt att den här gången helt öppet visa vilka vi var och vad vi ville, samtidigt som vi klart uttalade att vi var ockupanter och att vi solidariserade oss med ockupanterna på Blasieholmen och Folkungagatan. Vi ville göra en aktion som inte kunde utmarginalisera oss i folks ögon och som vi själva skulle kunna gå ut ur som "segrare".

Huset på Blasieholmen stormades på sedvanligt vis efter några timmar. Vi hade bestämt oss för att packa ihop och lämna vårt hus när vi var färdiga. Det skedde innan polisen kom, en stund efter att vi hört att det andra huset blivit stormat.

På internationella kvinnodagen den åttonde mars 1991 arrangerade vi vår första "Vi tar natten tillbaka"-demonstration.

De flesta kvinnor är rädda för att gå ute ensamma efter mörkrets inbrott. Vi undviker automatiskt ensliga eller oroliga platser. Om en kvinna blir antastad eller våldtagen heter det ofta att hon själv har skuld till det. Man skuldbeläg-

ger henne för hennes kläder, utseende, beteende, val av plats och tid för exponering etc. Att ta natten tillbaka innebär att synliggöra de begränsningar som manssamhällets normer skapat.

Samtidigt riktade vi in oss på det osynliga våldet som kvinnor i manssamhället utövar mot sig själva. Har du kvinna någon gång tänkt nej, men ändå "gjort det"? Sådant hade vi pratat om i kvinnogruppen; att vi måste lära oss att känna efter vad vi verkligen vill och sedan följa det, även om det är "nej".

Vi hade också kontaktat ROKS (Riksorganisationen för Kvinnojourer i Sverige) och fått statistik på hur det sexualiserade våldet ser ut; hur många kvinnor som våldtas och dör av misshandel, utförda av deras män eller nära anhöriga. Det var chockerande och omvälvande siffror.

Cirka 200 kvinnor kom till Hötorget där demon samlades. En del killar var också där. Vi hade målat banderoller och tryckt upp massor av flygblad, tal hölls och vi började gå genom stan. Sällan har en demonstration väsnats så mycket. Folk skrek, tjoade, visslade och smällde av raketer. När vi passerade porrbutiken Soho låste innehavaren snabbt dörren och försvann från fönstret. Någon sprang fram och sprejade på rutorna. När en polisbil försökte spärra vägen och genom megafoner beordrade demonstrationen att upplösas var det bara det första ledet i fåget som märkte att polisen ville något. Ingen brydde sig om ordern. Vid Malmskillnadsgatan gömde sig torskarna illa kvickt. Under en bra stund kunde deras handel med kvinnokroppar inte utföras. För en gångs skull var det vi som hade kontroll över gatan.

Senare på kvällen gick olika gäng kvinnor spontant ut och saboterade porrbutiker.

Kvinnokafét, på Kafé 44?

Redan under hösten 1990 bestämde vi oss för att starta ett kvinnokafé. Vid det laget hade vi samlat på oss en hel del kunskap och idéer, nu ville vi nå ut till andra kvinnor.

Vi ville ha ett kvinnokafé inom rörelsen, eftersom vi hade sett hur betydelsefullt det var för vårt politiska arbete att mötas enbart kvinnor. Vi hade blivit mer självsäkra och mer aktiva, stärkt både oss själva, den anarkistiska rörelsen och den antisexistiska kampen. Fler kvinnor ville vara med och vi bildade en kvinnokafégrupp som till att börja med bestod av cirka 15 kvinnor i olika åldrar och med olika bakgrund.

Kafé 44 hade i flera år drivits av en kafégrupp med så att säga "frihetliga förtecken". Kaféet, som ligger i arbetskollektivhuset Kapsylen på Södermalm, var en naturlig träffpunkt för anarkister. Där fanns flera olika kvällsevenemang, men ett par kvällar i veckan stod lokalen outnyttjad. Vi tyckte att Kafé 44 var ett utmärkt ställe för oss att starta kvinnokafé på, och ett möte med kafégruppen arrangerades. Men aj, vad vi slog huvudet i väggen.

Vi fick höra att det rädde jämlikhet på Kafé 44 och på Kapsylen. Vi behövdes inte där. Det finns ju ett kvinnohus, varför gick vi inte dit istället? Flera i kafégruppen kände sig uppenbarligen provocerade av blotta tanken på ett kvinnokafé, även om det bara gällde en kväll i veckan. När vi entydigt deklarerade, att kvinnokaféet enbart skulle hållas öppet för kvinnor, körde samtalen fast helt, både kvinnor och män gick emot. Det hela var kontrarevolutionärt. Man säger att vi tar kraft från rörelsen. Vi bevisar motsatsen och vill sprida engemanget vidare. Då vill man bli av med oss.

Från november 1990 till februari 1991 hölls många möten mellan oss och Kafé 44-gruppen. Vi var en stor grupp kvinnor, övertygade och genomsnacka-

de, och vi höll ihop. Till slut gick vi med på en kompromiss. Vi fick använda Kafé 44:s lokaler varannan tisdag, och varannan skulle upplåtas åt män – som satt hemma, och lokalen stod tom.

I februari 1991 öppnade vi vårt första kvinnokafé och vi fick besökare! Vilket lyft! Vi bjöd in alla möjliga föreläsare, ämnena varierade: kriget i Iran, heterossexualitet, lesbiskhet, kvinnor inom kyrkan, pornografi, sång och musik, naturlig födelsekontroll, om att föda hemma, och en hel del annat. Målet var ett kvinnokafé där det var naturligt att "droppa in", så vi hade medvetet programfria kvällar för att skapa en mötesplats för kvinnor.

Vi bjöd in ordföranden för ROKS, Ebon Kram, som berättade om Kvinnojourenas arbete och erfarenheter. Hon talade om övergrepp, misshandel, våldtäkt och incest. Det framgick hur medvetet mäns våld mot kvinnor är, och att den maktutövningen går igen genom alla klasser i samhället.

Vi bjöd in Gerda Christensson från Kvinnofronten och Folkaktionen mot pornografi. Hon visade ett bildband om pornografi och pekade på den förnedrande ideologi som ligger bakom. Vi tvingades att verkligen se vad som förgick i våra vanligaste "hertidningar" och i porrbranschen. I diskussionen efter bildbandet drog någon en parallell: om fascismen är den yttersta högers ideologi så är porren den yttersta sexismens ideologi.

Vi blev medvetna om det sexualiserade våldet och förtrycket. Våren innebar att vår analys av samhället fördjupades, vår kamp bekräftades och vi radikaliserades. Tjejgruppen upplöstes tyvärr, det blev för splittrat och stressigt för oss att ha två olika kvinnogrupper. Samtidigt började vi samarbeta med andra radikala kvinnor och grupper.

Nypremjär

Hösten 1991 flyttade vi kvinnokaféet till Kafé Kapten Haddock. Vi blev erbjudna att hålla öppet varje måndag; det var skönt att vara välkommen och att starta upp något nytt. Det blev lättare för våra gäster att veta när vi hade öppet. Vi fick fler gäster och äntligen! Nu började kvinnor från anarkiströrelsen, vänstertjejer och feminister droppa in för att ta en kopp kaffe, ses, snacka, lyssna på föredrag, höra om senaste nytt. Efter något föredrag kunde folk sätta sig och planera en aktion eller en demonstration, inspirerade av det som diskuterats.

Till exempel organiserades ett sorgctåg av "Kvinnor utan fallskärm" efter ett föredrag om nedskärningar i den offentliga sektorn. Och tillsammans med andra feminister och organisationer arrangerade vi en ny "vi tar natten tillbaka"-demonstration 8:e mars -93. Somliga trodde att det var den största kvinnodemonstrationen sedan 70-talet. En del av oss var med och organiserade kvinnostrejken samma dag, då Stockholms LS av SAC-Syndikalisterna uppmanade alla sina kvinnliga medlemmar till en endags-strejk. Det var den första kvinnostrejken i Sverige.

I kafégruppen började vi arbeta proffsigare; vi bjöd in föreläsare som lockade större publik och blev bättre på att annonsera. Yvonne Hirdmann kom och talade om gender och genus som nya begrepp inom kvinnovetenskaplig forskning. Pia Laskar talade om anarkafeminism och Eva Nikell om marxism. Lena Gemzøe gav en kort introduktion i feministisk filosofi och vi visade en video om manliga härskartekniker med Berit Ås, mm.

Det negativa med Haddock (och i ännu högre grad 44:an) var att där inte fanns någon uttalad politisk ambition. Det var svårt att mötas i en konstruktiv diskussion när till exempel sexistiska affischer hängde på väggarna.

Hösten -92 märkte vi en klar attitydförändring, både inom vår egen rörelse och bland dem som besökte kaféet övriga dagar i veckan. Killar som inte släpptes in på måndagarna vände i dörren istället för att brista ut i långa okvädningsstrader. Det blev mer självklart för tjejer att gå till Kvinnokaféet. Vi anarkafeminister märktes i andra sammanhang, folk visste vilka vi var. Vi kunde påverka det politiska arbetet, både i blandade grupper och i kvinnosammanhang.

I mars -92 hölls ett anarkistmöte i Stockholm; bland andra diskussionsgrupper fanns en kvinnogrupp där anarkafeminister träffades. Det var spännande och givande att prata med varandra och att utbyta tankar och erfarenheter. I Malmö hade feminister också startat ett kvinnokafé.

Men kvinnogruppen väckte reaktioner på A-mötet. Enskilda män reste sig upp under de gemensamma plenumen, kom med underliga kommentarer och tog sig utrymme på vår bekostnad. Antingen var det rent personliga (rätt förvirrade) utlägg som på något vis skulle vara kommentarer till vår grupps arbete och existens, eller så gjordes det försök att placera feminismen i sitt "rätta" sammanhang i klasskampen. Man försökte på ett obehagligt sätt sopa oss bak i leden igen, för att vi skulle lyssna på vad som var den Relevanta kampen... Suck... Själva var vi inte längre beredda att ta en sådan totalt ogenomtänkt skit på ett revolutionärt möte bland våra medsystrar och bröder. Efter det mötet har vi anarkafeminister haft nationella möten ett par gånger.

Just nu

Efter två och ett halvt år med kvinnokaféer tunnades kafégruppen ut under våren -93; en del kvinnor valde andra arbetsgrupper, någon flyttade utomlands. Det fanns även olösta konflikter i gruppen som aldrig löstes innan vi

splitrades. Vi bestämde oss för att stänga Kvinnokaféet på Kafé Kapten Haddock i juni -93.

Under samma tid som kvinnokafégruppen blev mindre och mindre höll ett nytt projekt på att ta form i stockholm. En arbetsgrupp med folk från olika anarkistiska grupper hade haft möten sedan i augusti -92 för att tillsammans starta ett a-centrum. En del av kvinnorna från Kvinnokaféet bestämde sig för att fortsätta arbetet tillsammans med kvinnor ur andra grupper i den nya a-lokalen. Hur det arbetet kommer att se ut vet vi inte än, men ett kvinnoforum håller just nu på att ställas i ordning i lokalen.

Efterord

Det här är utvalda delar ur tjejgruppens och kvinnokafégruppens gemensamma historia. Samtidigt har vi alla haft våra individuella liv att förhålla oss till. Ibland har man haft problem med sitt arbete inom andra grupper, på sin arbetsplats, med sin partner, sin katt, sin mamma eller pappa eller sin väninna. Ibland har man gått på små moln av lycka. Vi har mötts kolliderat, splittrats och försökt komma underfund med hur vi kan fortsätta igen. En grupp kan utifrån se enormt homogen ut, men det stormar alltid någonstans om man tittar närmare.

Det viktiga har för oss varit att gruppen alltid funnits som en trygg punkt, att vi tagit varandra och vårt kollektiva arbete på allvar. Att vi aldrig velat stelna, utan att vi alltid gått vidare för att nå nya mål.

Gruppen har lärt oss att analysera vår situation som kvinnor och som individer, i det här samhället och i vår egen politiska rörelse. Ibland har vi nått insikter som gjort oss känsliga och sårbara. Man kan liksom inte bara trampa på med skygglapparna väl fastspända och armbågarna ordentligt vässade när man insett att kvinnor är förtryckta som

grupp (eller som klass, om man så vill). Då måste man också börja lyssna till och se andra kvinnor, nå igenom motståndet och inse nödvändigheten av att arbeta tillsammans.

Som feminist möter man ständigt motstånd. Och det är klart. Vi vill ju ta makten från en grupp människor som har ett intresse av att behålla den. Män inom alla samhällsklasser har ekonomiska, politiska och sociala fördelar på att de tillhör hankönet. Makt korrumperar och broderskapets band har ibland förbluffande reaktionära konsekvenser. Vi ska inte liera oss med männen för att få en liten del av kakan. Vi måste sträva efter att hålla ihop och stötta varandra för att kunna genomskåda och störta patriarkatet. Vi vill ha anarki på bageriet!

Så tjejer/kvinnor, ta er samman! Bilda kvinnogrupper, starta kaféer, gör aktioner, ordna demonstrationer, skriv artiklar och debattinlägg. Eller varför inte starta en ny tidning, vi saknar fortfarande en större anarkafeministisk eller radikalfeministisk tidning (man kan ju inte precis påstå att de anarkistiska eller radikala tidningar som finns idag är speciellt antisexistiska till sin utformning).

Vi ses på barrikaderna!

Att vara kvinna i facket

av Eva Fuchs

-Vara ute och festa hela nätterna och sitta hemma och sticka. Se alla nyhetsprogrammen i TV (och radion förstås) och spela blockflöjt med barnen. Gå på föräldramöte och ha städlat i skafferiet och inga möglande slattar i kylskåpet. Sova länge på mornarna och gå upp tidigt och se på fåglar. Dricka mycket vin och alltid vara nykter. Äta efterrätt varenda dag och vara smal och vacker. Jobba mycket och vara hemma hos barnen och baka bröd. Läs ekonomi och dansa jazzbalett och läs franska och spanska och gå på kurs i målning. Hälsa på mamma och ringa fastrarna och träffa kompisarna och vara hemma hos barnen. Väva och gå i analys och ta körkort och inte sova så mycket, utom på morgonen förstås
- Så här har jag känt många gånger genom åren.

Man kan säga att jag gått den så kallade långa vägen fram till hur jag lever idag. Uppvuxen i medelklassen med alla de värderingar det innebär. Prägad av min syndikalistiska farfar som var glasblåsare bar jag stolt det arvet vidare i ständig konflikt med mina borgerliga föräldrar. Jag lyckades bli relegerad från den fina flickskolan och deporterad till en avlägsen belägen folkhögskola där jag ome-

delbart blev invald i elevrådet. Alltså resultatet var inga betyg men väl politisk, rebellisk skolning. Min kvinnoroll tänkte jag inte så mycket på just då. Tydligen inte heller när jag ingick äktenskap med en österrikisk katolik – detta varade X antal år. Att något var fel märkte jag i den stund han väckte mig mitt i natten och påpekade att vår son tappat nappen och därför grät. I mitt stil-

la sinne undrade jag varför inte han steg upp men gick ej i denna tid från tanke till handling. Det skulle dröja många år, alltför många säger jag idag med facit i hand. Jag arbetade i alla fall – om än under protest från min man – och hade mitt barn på dagis. Kan ej minnas att det var av ideologiska skäl då men tänker idag att det var och är bra med kollektiv barnuppfostran. Nåväl, under täckmanteln av sin dubbelmoral satt min man mestadels på puben med sina katolska kamrater och pratade om, vad vet jag. Inte var det om kyrkans betydelse i samhället i alla fall. I stället för att sitta hemma och gråta samt vänta förvaltade jag min tid med att läsa på egen hand. Vad valde jag för litteratur? Jo, hör och häpna: facklig – avtal, arbetsmiljölager, stadgar osv. Då tillhörde jag *Kommunalarbetarförbundet* avd 1 (LO) eftersom jag arbetade på dagis. Jag läste till sent in på nätterna, blev mer och mer intresserad och började gå på fackföreningsmöten. På dessa möten var det flest kvinnor men det var nästan enbart män som pratade.

Eftersom jag aldrig varit direkt blyg eller rädd att göra bort mig höjde jag naturligtvis min stämma även här och påpekade vissa orättvisor. Helt plötsligt och utan att jag egentligen fattade riktigt hur fann jag mig invald i en styrelse för ett par tusen medlemmar. Nu skulle mina svåraste år komma. Om jag anat vad detta uppdrag som vice ordförande i barnstugupersonalens fackförening inneburit hade jag tackat nej. Jag visste inte det, alltså kände jag mig hedrad, fast förvirrad och fruktansvärt nervös.

Påhejad och omgiven av mina kamrater som jag varit på möten med ingav mig styrka, men det var en helt annan sak att arbeta halvtid på fackexpeditionen, utfrys av Socialdemokraterna som ansåg sig äga LO och Kommunalarbetarförbundet. Om jag varit omedvetet medveten innan så blev

jag medvetet medveten nu. Jag förde anteckningar om allt som hände och sökte ständigt stöd av mina kamrater samt höll mig krampaktigt till de två av sju styrelseledamöter som var vänster, oavsett om det var *Sveriges Kommunistiska Parti* eller vad fan som helst.

I samma veva skilde jag mig eftersom jag ställdes inför valet: sluta arbeta och "springa på möten och tjafsa" eller satsa seriöst på mitt äktenskap. Jag valde att tjafsa på möten men kände mig skräckslagen att leva ensam. Jag blev utsatt för attacker inte bara av min man utan även av min mamma och min svärmor. Att satsa på karriären (vilken det nu var) var förkastligt och skulle enligt deras utsago sluta med att mitt barn förmodligen skulle bli gatunarkoman minst (vilket han inte blivit). Nåväl, detta var inte den enda kampen jag förde just då. Den andra var på fackexpeditionen där ingen tilltalade mig. Alla var sossar och jag var vid denna tidpunkt medlem i VPK. De frågade inte om jag skulle äta lunch med dem och de fnissade och viskade i fikarummet utan att bjuda in mig. De läste in och undanhöll viktiga papper samt annan information. Jag fick lära mig allt på egen hand. Det gick, om än trögt och det var svårt.

Till en början var jag stolt, kaxig och tuff men med tiden blev det svårare och svårare. Det är inte lätt att vara utfrys, men jag kämpade på. Sexton gånger sökte jag till styrelsekurs utan att bli antagen, med underliga argument och förklaringar som att ingen sett min ansökan eller att det var fullt på kursen. Den 17:e gången kom jag med. Det var internt på stadshotellet i Trosa. Innan kursen satte igång, direkt på morgonen, skickades en lista runt med beställning på sprit till kvällen. En försiktig fråga från mig fick hela församlingen att spotta och fräsa. Hör alkohol och fackligt arbete verkligen ihop? Nåväl, dagen

gick och kvällen kom. Nu var det råkor och vin och upplädda damer samt rödbrusiga svettiga ombudsmän som grundat med grogg på rummet. Mig var det ingen som tog notis om. Jag drack ju inget men blev vartefter kvällen gick attackerad med uttryck som "kommunisthora" och "förrädare" samt spritpolis. Dansen började och jag mådde illa av att se dessa unga tjejer bli förnedrade av äckliga ombudsmän som kladdade ohejdat. Fick veta av en juste äldre sosexkvinna, som inte heller drack och därför också blev lämnad ifred, att på dessa kurser var en det oskriven regel att om man lät nyckeln till rummet sitta i på utsidan var det fritt fram (tur att jag fick veta det).

Alltså var detta den första och sista kurs jag åkte på under mina år i LO. Så här blev jag behandlad, eller vi, eftersom det tillkom två kvinnor till i styrelsen, den ena kommunist, den andra tillhörde SAFE, men var ändå ososse. Nu behandlades ju SAFE-folket som pestsmittade av sina egna, så hon sällade sig till de utfrysas skara. På representantskapet, på kongressen, på årsmötet osv osv i all oändlighet bemöttes vi med avsky, med förakt, med nonchalans. När vi skulle prata i Folkets Hus i det högst beslutande organet, dvs repskapet, blev vi så illa behandlade att det låg nära till hands många gånger att avgå med omedelbar verkan. Men då hade vi spelat dessa äckliga rödbrusiga korrumperade gubbar i händerna och stridslusten och kampanjen var för stark för detta. Men att gå utför mittgången upp till podiet för att tala var en fasa. Att passera dessa ombudsmän som väste "kommunistfitta" var inte kul. När man började tala började de att gåspa, prata med varandra, gå ut och in ur salen, skruva på sig osv, allt för att störa. Ett regelrätt förtryck med sexuella trakasserier som små pittoreska inslag. Vedervärdigt. Så med gråten i halsen men ändå med stolthet

gick man ner ifrån podiet. Av cirka 100 talare på två dagar var det nog inte fler än fyra kvinnor som pratade.

Det satte onekligen sina spår att bli nonchalerad, förlöjligad, hånad, stirrad på uppträdnad och ner som ett stycke kött och samtidigt vara ett radikalt alibi att alltid på alla styrelsemöten vara den som sa nej, den som reserverade sig mot galna beslut, att vara den som tog upp så mycket tid som de övriga suckade och pustade åt samt vände ryggen till. Jag började långsamt vackla i min övertygelse att arbeta där massorna befinner sig samt att påverka inifrån. Det går åt oerhört mycket kraft.

Min allra värsta skräckupplevelse var på Folkets Hus, just på ett representantskap när jag gick ut för att röka. Jag står ensam i korridoren när två ombudsmän för kommunaletten kommer ut ur salen. Jag känner igen dem. De viskar och så kommer de fram till mig, tar tag i mitt kavajuppslag, trycker mig hårt mot väggen, andas ut sina spritångor och väser: "Du din jävla anarkisthora ska vi snart fixa så att du blir utesluten ur styrelsen". Vilket de också gjorde. Men en god vän till mig som också satt i avdelningsstyrelsen varnade mig så att jag snabbt kunde gå ur själv.

Några år efter det och fram till 1985 arbetade jag mycket aktivt i SARO, en organisation uppbyggd som SAC-Syndikalisterna. Här arbetade vi män och kvinnor på lika villkor och det fanns ingen som helst tendens eller antydan till antifeminism.

SAC-Syndikalisterna

1985 gick jag med i SAC, men arbetade inte aktivt på många år. Det berodde delvis på erfarenheterna från LO. Jag kände mig trött och frustrerad. Gick nästan aldrig på möten. Men efter en tid kände jag saknad och ett stort tomrum efter att alltid ha arbetat aktivt både fackligt och politiskt. Jag kände en längtan efter att

göra något. Det var inte så att jag suttit med armarna i kors direkt. 1989 arrangerade vi vår första feministfestival på Kafé 44 – Kapsylen. Denna idé som vi nu förverkligade under stor succé och jubel började som en diskussion mellan Nina Lekander och mig: Vad har hänt med 8 mars? Jo, några tråkiga tal av några sossekvinnor, något lamt fackeltåg och en touche av morsdagsanda. Ursprungligen är den internationella kvinnodagen 8 mars en både socialistisk och feministisk kampdag. Vi ville återupprätta den dagen och dess alternativa för att inte säga revolutionära anda. Festivalen innehåller prat, föredrag, debatt, teater, konst, musik och fest. Den är till för alla som har tröttnat på den trötta och uddlösa så kallade jämställdhetspolitiken och för alla som inte känner sig kallade till knytblusarnas kommersiella mässor. Den är för kvinnor och damer, heterofiler och lebbor, men inte minst för unga tjejer som ser och funderar men som uttrycker sig: "Jag är inte feminist, men..." Också frigjorda män är välkomna. Nu har jag varit med och ordnat feministfestivalen i fem år och tänker fortsätta med det. Det är bara att inse att behovet av den är oerhört stort. Ett axplock av våra medverkande: Ulla Wikander, Kerstin Thorwall, Sara Lidman, Agneta Stark, Hanna Ohlsson, Kerstin Bäck, Maria-Pia Boethius med flera... Det är enbart kvinnor som medverkar, men män är välkomna i publiken. Detta har varit orsak till en diskussion. De enda bråken vi haft under de fem åren är just med män. Antingen har de tagit stor plats när det varit publikdiskussioner eller också har de bråkat i dörren.

Jag har också arbetat i Catrin Kostas-Kommittén tillsammans med Hanna Ohlsson och Nina Lekander, samt i nätverket "Stödstrumporna" som jag lämnat av den orsaken att jag för min per-

sonliga del tycker att det är alltför teoretiskt och akademiskt och alltför lite kampinriktat. Ändock tycker jag att dessa nätverk fyller en mycket stor funktion.

Nu till mitt arbete inom SAC. Jag gick med 1985 men blev aktiv för några år sedan. Jag är med i styrelsen för Stockholms LS som för övrigt just nu är en helt kvinnlig styrelse. I början av 1993 diskuterade Josefin Askegård och jag möjligheterna av att SAC's kvinnor skulle gå ut i strejk den 8 mars. Denna idé är inte ny och kommer inte från oss. Den har diskuterats internationellt och den diskuterades också intensivt i 8 mars-kommittén 1993. Kommitténs ursprungliga förslag var att alla kvinnor skulle strejka men hindren var alltför många och stora. De socialdemokratiska kvinnorna var mycket oroade för represalier och för att de befann sig i en avtalslös period. Till slut rörde det sig i stället om en fem minuters punktstrejk den 8 mars då arbetet skulle läggas ned. Inte heller detta gick att genomföra av rädsla för att det skulle betraktas som en stridsåtgärd och få följder. I kontakter och samarbete med kommittén diskuterade vi från SAV våra möjligheter att strejka. Några måste ju börja för att sedan få andra att följa efter. Våra möjligheter är ju också större och annorlunda. Så vi bestämde helt sonika att ta upp frågan på ett LS-möte med anledning av att hela den offentliga sektorn snart är ett minne blott. Det fanns fler anledningar: vårdbidragen, att löneskillnaderna ökar mellan kvinnor och män, orättvisan i pensionssystemet med mera med mera. Neds kärningarna drabbar ju i första hand kvinnor och barn.

Nu trodde jag att i en organisation som SAC var dessa argument helt solklara och därför trodde jag också att förslaget om en strejk för oss kvinnor den 8 mars skulle bemötas med jubel, stöd och

uppmuntran, inte med misstänksamhet och hån. Jag förväntade mig inte heller att männen skulle känna sig så angripna och till och med arga och spydiga på en mycket låg nivå, som t ex de kommentarer som mötte min kamrat. Hon var på sitt första LS-möte. Vad fick hon höra? När hon skulle ta hissen upp till mötet sa någon: "Åk med i hissen du. Du väger väl lätt eftersom du är feminist." Hoppas hon inte gått ur SAC.

På mötet där strejken diskuterades var stämningen hätsk förutom att några män dessutom var fulla och fällde kommentarer som att det inte är sant att majoriteten är kvinnor inom den offentliga sektorn.

Förresten var mötet väldigt välbesökt, fler än på länge för att vara ett LS-möte – och många män. De raljerade och stoltserade över att vi inte riktigt kunde och visste hur diverse röst- och beslutsförfaranden går till. Alltså ren härskarteknik, det vill säga förlöjligande. När så rösterna var fler för strejk och äntligen strejkkommittén var vald efter lång och ofattbar diskussion om huruvida även män skulle ingå i denna fick vi höra den halsbrytande frågan: "Och hur ska vi veta att dessa valda kvinnor verkligen är kvinnor?" Då gick jag ut! Jag hade att välja mellan detta eller att spy eller klappa till vederbörande. Liknande sexistiska uttalanden var vanligt förekommande bland LO-männen. Trodde inte jag skulle behöva höra något liknande i vår organisation. Så trots att förslaget om strejk gick igenom kändes det inte speciellt bra. Eller vad sägs om följande uttalande: "Jag har under mitt medlemskap inom den här organisationen trots att jag är med i en facklig organisation och inte i en feministisk kamporganisation. Man kan fråga sig vad syftet med en kvinnostrejkk är. Är det att transformera SAC till en kamporganisation för ett gäng feministiska medelklassbrudar. Snacket om att den offentli-

ga sektorn skulle bestå av kvinnor stämmer inte." Eller vad sägs om detta påstående: "Det som jag har förstått av kvinnoklubbens verksamhet så verkar det som om man ägnar sig åt att hitta lämpliga män inom organisationen att använda som hatobjekt." Det finns fler hårresande uttalanden som jag inte tänker ägna tid åt här. Nu har jag hört flera säga och sucka att det där är ju så sällsynt och det är bara en person som står för det och han är dum i största allmänhet. Men så är det ju inte. Han har dels sina aktiva vapendragare, och de är flera. Dels, och detta reagerar jag mycket kraftigt på, så är det inga män som svarar honom. Var är alla dessa välformulerade, verbala, aktiva män inom rörelsen som så flitigt agerar när det gäller poststrejker, invandrarfrågor, internationella frågor osv??? Icke ett ord har jag hört och ingenting har jag sett skriviet. Förutom av Ronny Stansert i Sthlns LS-meddelandet. Tack Ronny – det värmdes.

Nej, bara mummel i hörnorna. Vad beror det på? Jag har mina aningar. Är det verkligen så även inom SAC? Männen håller varandra om ryggen – på bröders vis. Sorgligt. Jag hade förväntat mig något helt annat. Samma reaktioner och aktivitet som i den antirasistiska rörelsen. För det som förekommer är ju ändå rasism (sexism). Jag känner mig besviken och oroad.

Jag menar inte alls att LO och SAC på något sätt är detsamma. SAC är en organisation med massor av möjligheter. Ingen toppstyrning och frihet att agera. Men de antifeministiska tendenserna är skrämmande lika. Och med all rätt har jag större krav på män inom SAC än på män inom LO. Det kan väl inte vara fel?

Men det verkar vara en het potatis att diskutera. Men om vi inte gör det kan vi inte komma vidare. Jag blev lite betänksam när en nära vän inom SAC sa till mig i samband med att jag blev tillfrågad om att ställa upp i en debatt på

Kvarnen på temat "Kvinna i facket", att "Du tänker väl inte avslöja och berätta om våra interna konflikter i kvinnofrågor? För då spelar du fel folk i händerna." I debatten skulle förhoppningsvis Stig Malm och Lillemor Arvidsson medverka. Fel folk frågar jag mig, vilka är de? Jo, sossarna. Men ursäkta, jag har faktiskt mer gemensamt med Lillemor Arvidsson i den frågan än vad jag har med t ex LO Bergman i SAC. Jag har inte lust att hålla tyst om den här problematiken. Det är inte alls bra att göra det.

Upp med den till debatt!

Men jag är stolt över att vi som första och enda organisation genomfört en strejk den 8 mars. Det har en mycket stor betydelse. 1993 var vi inte så många, men någonstans måste vi börja. Som med feministfestivalerna, som med stödstrumporna, som med Catrin Kostaskommittén och mycket annat. Nu kan vi med våra erfarenheter och vår kunskap om vad vi kunde gjort bättre fortsätta att göra 8 mars till en kampdag.

Lønsslaven

blad for lønnsloveriets avskaffelse og
anti-statlig sosialisme -
NR 4/1993, kr. 25,-

Av innholdet: Kampen mot plagene er kampen for sosialisme!; Arbeiderkamp i Skottlands Silicon Valley: Tlmex-streiken; Skjermarbeid, informasjon og subversjon; Autonomi - eller brutalisert reformisme?; Om motsigelsene i europeisk transport-sektor; Jugoslavia: De valgte barbari - ikke sosialisme; Om "Industrial Workers of the World" m.m.

Abonnement 4nr/100 kr - send inn kuponen og få giroblankett tilsendt (nye abonnenter får nr. 3 gratis!)

Navn.....

Adresse.....

Lønsslaven, PB 1920 Vik, 0125 Oslo;
Postgirokonto 0825 016518

Sexualitet och makt

av Pia Laskar

"Maktens signum, när den inte är öppet brutal, är dess förmåga att framstå som något som människan tar för givet. (...) Att underlåta att kryta det som tas för givet till den egna erfarenheten, måste slutligen vara den handling som fjättrar människan i maktens nätverk."

Anders Johansson "I kärlekens fränvaro", Bokförmedlaren 3/90

Ingen anti-auktoritärt sinnad människa av idag kan ha undgått att konfronteras med den sociala och ekonomiska hierarkin som är baserad på könsindelning. Men som Gerda Christensson påpekar i detta nummer av *Anarkistisk Tidskrift*, bryr sig kvinnor och män i olika grad om denna hierarki.

Att uppleva underordning och hierarkier nerifrån ger helt andra erfarenheter och insikter än att uppleva dem ovanifrån. De som befinner sig ovanpå upplever sällan att de befinner sig i en hierarki överhuvudtaget. De har makten och resurserna att göra sitt perspektiv till det som är norm.

I könshierarkin är mannen överst och kvinnan underst. Mannens perspektiv som norm gäller naturligtvis även i den frihetliga rörelsen. Bland män, men även bland kvinnor.

Jag vill med mitt bidrag till detta anti-sexistnummer titta på några olika teorier om hur maktens dynamik har

kommit att se ut mellan individer indelade i kön. Teorier som ser denna indelning som den grundläggande organiseringen av makt i ett givet samhälle. Min artikel här kan på sätt och vis betraktas som en teoretisk grund för de åsikter jag framfört (nu senast i "Sexualitet, pornografi och makt" i *Brand* nr 4/93) mot den sexliberala och biologiskt deterministiska syn på sexualitet, samhälle och politik som florerar i frihetliga (och andra) kretsar.

Vad är "kvinnligt" och "manligt"?

Feministiska tänkare arbetar ihärdigt med att framställa teorier om hur förtrycket av kvinnor fungerar. Teorier som kan leda till förändringar av den ekonomiskt orättvisa och den fysiskt och psykiskt våldsamma situationen för kvinnor. En sådan forskning är teoribildningen om hur det som kallas manligt och kvinnligt konstrueras och inordnas i en könshierarki. Om vi visste hur man-

nens förtryck av kvinnan uppstått, hur det vidmakthålls och varför, skulle det vara lättare att avskaffa det.

Feministiska forskare har sedan 1970-talet delat in respektive kön i dels det biologiska könet (sv. kön, engelska *sex*) och dels i det konstruerade könet (sv. genus, eng. *gender*). Genusbegreppet uppstod bland feministiska forskare på 1970-talet som ett verktyg att använda för att förstå uppdelningen av "manligt" och "kvinnligt".

En antropologisk uppfattning av genus är att det är en kulturell tolkning av de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män – biologin talar alltså inte för sig själv, men tolkas genom kulturella föreställningar. Genus varierar från kultur till kultur, från epok till epok. Genus ska vidare inte blandas ihop med *könsroll*, dels för att ordet betonar mäns och kvinnors uttryckta roller i samhället – vilka bara är en aspekt av genussystemet – dels för att ordet kan uppfattas som om det är en förlängning av könet, det vill säga biologin.*¹

Kvinnoforskningen har ingen enhetlig teori om genussystemet, menar bland andra den svenska historikern Yvonne Hirdman. Hon efterlyser i en artikel 1988 en feministisk problematisering av *genussystemet som könshierarkins organisatör*.

Genus bör förstås "som föränderliga tankefigurer 'män' och 'kvinnor' (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka ger upphov till/skapar föreställningar och sociala praktiker, vilka får till följd att också biologin kan påverkas/ändras – med andra ord, det är en mer symbiotisk kategori än 'roll' och 'kön'."*²

De teoretiker jag ska ta upp är radikalfeminister med ur anarkistiskt perspektiv intressanta uppfattningar om genus. De gör det Hirdman efterlyser, de ser genus, eller "manligt" och "kvinnligt", som sociala konstruktioner som

bör betraktas som *positionsbestämningar i en makt hierarki*.

Vi skulle inte ha några problem med könsskillnader – de reproduktiva eller hormonella skillnaderna skulle inte ha någon social betydelse – vore det inte så att den konstruerade skillnaden har en social betydelse som är genusknuten.

Krångligt? Det är lättare att förstå i en rasanalogi: den svarta hudfärgen hos en sydafrikan skulle inte ha någon social betydelse, vore det inte så att skillnaden mellan svart och vit hudfärg faktiskt har en konstruerad social betydelse som är knuten till hudfärgen. Den sociala betydelsen är positionsbestämningen i en makt hierarki där svart är underst och vit är överst. Svarta och vita är lika olika. Den egentliga olikheten, den egentliga skillnaden, är att svart och vit befinner sig på olika platser i en hierarki baserad på hudfärg.

Kvinnor och män är också lika olika – den enda skillnaden är att vi befinner oss på olika platser i en hierarki baserad på kön. Hur könshierarkin organiseras och rättfärdigas på individnivå genom sexualiteten ska jag återkomma till. Liksom hur konstruktionen av genus är instutionaliserad på ett sätt som organiserar samhället.

Enligt Adrienne Rich är genus den process vari kvinnor under ett heterosexuellt tryck uppfostas till att uppfatta sig som sexuella byten, eller med andra ord att acceptera erotiseringen av sin underkastelse – vilket är en del av konstruktionen av den heterosexuella instutionen.*³

Genusanalys och feministisk politik
Feminister med ett marxistiskt bagage brukar trycka på att arbetsdelningen mellan könskollektiven av tradition styrts av kvinnans reproduktiva funktioner. Arbetsdelningen mellan könen ligger således bakom genuskonstruktionen.

De brukar dessutom påpeka att

moderscentrerad barnuppfostran styr hur den enskilda individen kommer att uppfatta genus. (Objektrelationsteoretikerna Nancy Chodorow och Dorothy Dinnerstein är särskilt populära, de finns till och med översatta till svenska.)

Konstruktionen av genus är i radikal-feministers ögon den process genom vilken kvinnan börjar identifiera sig som en sexuell varelse som existerar för män.^{*4} Det är den process genom vilken kvinnor internaliserar manliga föreställningar om sin sexualitet *som* sin identitet som kvinnor. Kvinnan blir kvinna när hon förvärvar och identifierar sig med kvinnors underordnade status genom sexualiteten.^{*5} Jag kommer att tjata om det här. Radikalfeminister som analyserar genus, sexualitet och makt är inte översatta till svenska, förutom möjligen i artikelform i någon lågbudgetutgåva.

Vilken strategi som tas för att avskaffa genus beror naturligtvis på vilken analys respektive feministisk inriktning har.

Sexualiteten som genuskonstruerande
Sexualiteten har ju, precis som könen, länge betraktats som något av naturen givet, något essentiellt, något biologiskt bestämt, som en drift som står utanför kulturen.

Dagens feministiska diskussion om sexualiteten har sin historia.

Gräsrotsfeministerna på 1970-talet ifrågasatte inte blott den naturalistiska synen på genus och sexualitet som biologiskt bestämda, man satte också in konstruktionen av genus och sexualitet i ett maktpolitiskt sammanhang. Logiken var enkel: om genus är kulturellt konstruerat måste ju det könsstereotypa sexuella betendet också vara kulturellt konstruerat.

Feministerna utvidgade också begreppet politik till att innefatta alla relationer som bygger på makt, alla de

relationer där en grupp människor kontrollerar en annan. Sexuella relationer utgjorde inga undantag, för om politik pågår överallt där makt uttrycks som dominans, blir sexuell praktik politisk.^{*6}

Ett maktpolitiskt perspektiv på en konstruerad sexualitet var dock inte den andra vågens feministers omedelbara val. I slutet av 1960- och i det tidiga 70-talet var feminister klart påverkade av sexologins syn på sexualiteten. Det var inte förrän 70-talets feministiska analyser av det manliga sexuella våldets praktik och av pornografin, som en mer kritisk hållning till den "sexuella frigörelsens" budskap (dit även sexologin ska räknas) intogs.^{*7}

Feministiska socialkonstruktionister

Feminism innebär inte en enhetlig teori, vare sig innanför universitetens portar eller ute på gatan. Snarare kan man tala om olika *teorier*. Den andra vågens feminister kom ur olika politiska-, kulturella-, klass- och etniska sammanhang. De bar med sig tankegodis från andra samhällskritiska rörelser när de formulerade sin feminism.^{*8} I den här artikeln diskuterar jag den radikalfeminism som betraktar sexualiteten som *socialt* konstruerad och konstruerande.

Den feministiska socialkonstruktionistiska synen på sexualitet skiljer sig från den som har en biologisk eller essentialistisk (konservativ) syn på sexualiteten. Där de senare menar att ojämlikheter i det sexuella uttrycket är en del i den naturliga ordningen, anser de sociala konstruktionisterna att sexuella uttryck och begär inte kan reduceras till biologin, till förspråkliga händelser. Sexualiteten ses istället som en kulturprodukt där begär, känslor, relationer och upplevelser av njutning är utformade av samhället omkring oss.

Finns det någon sexualitet i sig – eller finns det blott något som kallas så, blir en fråga för sociala konstruktionister

(som till exempel Michel Foucault). *Feministiska* sociala konstruktioner ser i sexualiteten en "källa till kulturell uppbyggnad av kön/genus och ett redskap för mansdominans."⁹

Enligt de feministiska sociala konstruktionisterna formar vi människor oss till "kvinnor" respektive "män" i våra dagliga handlingar, i våra relationer och sexuella möten. Vi formar oss i samverkan med de institutioner och den sociala kontroll som omger oss.¹⁰

Makten formar oss således och verkar genom oss också genom våra sexuella handlingar – vilket är ett lösenord till att placera sexualiteten under den politiska luppen.

Sexualiteten som social konstruktion

Från den sexuella frigörelsen till sex – ett maktens verktyg

Det maktpolitiska perspektivet på en konstruerad sexualitet var dock inte 60-tals feministernas omedelbara val. Först hägrade de obegränsade klitorala orgasmerna.

1960 och -70-talens tillgång till preventivmedel, rätt till abort, utbyggd barnomsorg och så vidare, gjorde det plötsligt möjligt för kvinnan att vara heterosexuellt aktiv utan att riskera att fastna i den privata sfären (inom hemmets väggar och ekonomiskt beroende av en man).

Den samtida "sexuella frigörelsevågen" kom av vissa heterosexuella feminister att kopplas samman med att kvinnor varit utestängda från de sexuella möjligheter männen haft. Sexologerna Masters and Johnsons ifrågasättande av den vaginala orgasmen samt deras teorier om kvinnors obegränsade orgasmer via klitoris, möttes med en entusiasm som ibland tenderade att blanda ihop kvinnors sexuella frigörelse med kvinnors politiska frigörelse.

Det är lätt att förstå kvinnors entusiasm inför den sexuella frigörelsen

menar Sheila Jeffreys; plötsligt kunde kvinnor tala med varandra om sex och den tidigare synen på kvinnors könsorgan som skamliga, farliga eller obefintliga ifrågasattes. Nu kunde kvinnor vara sexuella aktörer och sexuell frigörelse kom att betraktas som en jämlikhetsfråga.

Det penetrerande samlaget som konstruktion

1968 tolkade den amerikanska radikal-feministen Anne Koedt sexologerna Masters and Johnsons avslöjanden om den vaginala respektive klitorala orgasmen på ett nytt sätt. I artikeln "The myth of the Vaginal Orgasm" menade Koedt att männen hittat på den vaginala orgasmen och det penetrerande samlaget (*intercourse*) för att det var den sexuella praktik som tillfredställde dem bäst. Männen hade av rädsla för att bli sexuellt överflödiga undertryckt klitoris som kvinnans sexuella center. Koedt ifrågasatte inte synen på sexualitet som frigörande, men menade att den klitorala orgasmen indikerade att heterosexualiteten inte var kvinnans enda val. Hon ville utvidga kvinnans valmöjligheter.¹¹

Samma år som Koedts artikel publicerades, skrev en annan radikalfeminist, Ti-Grace Atkinson, artikeln "The Institution of Sexual Intercourse" där hon menar att det penetrerande samlaget är en institution skapad av män för att bevara mansdominansen. Penetreringens syfte, det vill säga bakgrunden till den sociala funktion det har idag, handlar om reproduktion. Utan reproduktivt innehåll är, enligt Atkinson, det penetrerande samlaget en institution som vidmakthålles på en mängd sätt, exempelvis genom äktenskapsarrangemanget. Konstruktionen av den vaginala orgasmen som norm, fortsätter hon, blev nödvändig när äktenskapet hotades av upplösning i början av 1900-talet.

Vaginalorgasm som politisk institution

Både äktenskap och vaginal orgasm är enligt Atkinson politiska institutioner som skapats av män för att vidmakthålla det penetrerande heterosexuella samlaget (för att, som sagt, vidmakthålla manlig dominans).

Om samlagets reproduktiva funktion försvinner, resonerade hon, försvinner även den konstruerade sexdriften. Eller, när reproduktion genom samlag försvinner – försvinner det politiska behovet av de två könsklasserna och sexualiteten kommer att uttryckas på alla möjliga sätt: Utan tvång och inte nödvändigtvis mellan två individer eller ens fysiskt. Till dess är det heterosexuella penetrerande samlaget den aktivitet vari två klasser med olika intressen möts.

Varje penetrerande samlag upprätthåller könsklasskillnaderna och bör därför avskaffas, menade Atkinson, och ifrågasatte således det heterosexuella penetrerande samlaget som något essentiellt och sexualitet i sig som något frigörande.^{*12}

Men huvudströmmen av feminister ifrågasatte inte den sexuella frigörelsevägen förrän de började undersöka våldtäkt, incest och sexuella övergrepp mot kvinnor. Först då började feministerna betrakta sexualitet som en aktivitet som försigår mellan två klasser med olika tillgång till makt och intog en mer kritisk hållning till den "sexuella frigörelsens" budskap.

Erotiseringen av makt

"Styrkan är virilitetens grund och dess psykiska manifestation är modet. I kampen om livet är våldet den främsta dygden. Kvinnors blygsamhet – som i sin ursprungliga form består av fysiskt motstånd (aktivt eller passivt) mot hanens angrepp – bistod det naturliga urvalet genom att sätta mannens viktigaste kvalitet, styrkan, på prov. Följaktligen är det

så, att kvinnan sätter stort värde på våldsamhet när hon väljer ut vilken av rivalerna som ska få hennes gunst."

Havelock Ellis^{*13}

Människan "måste förstå den fundamentala nödvändigheten i naturens gång och begripa i hur hög grad också människans existens är underkastad dessa lagar om evig kamp och strid. Då kommer hon att känna att i en värld där planeter och solar kretsar, där månar färdas runt planeterna, där styrkan alltid härskar över svagheten och tvingar svagheten att bli sin lydiga tjänare eller krossar den, där kan det inte finnas speciallagar för människan."

Adolf Hitler, Mein Kampf

"Det personliga är politiskt."

Begrepp från feminismens andra våg

Sexologen Havelock Ellis sätter i citatet ovan in människoreproduktionen i utvecklingslärans idé om "det naturliga urvalet". Han gör något mer, han beskriver "det naturliga urvalet" som en våldtäkt som kvinnan sätter värde på och själv framkallar genom blygsamhet eller motstånd. Om metaforer fungerar åt båda hållen har vi här ett praktexempel på hur manscentrerad vetenskap legitimerat mäns sexuella maktutövelse gentemot kvinnor – och hur den samtidigt fungerat som ett instrument för den politiska och ekonomiska makten som män har över kvinnor.

1971 banade Susan Griffins artikel "Rape: The All-American Crime" väg för en feministisk analys av sexualitet och makt. I ett samhälle där män dominerar kvinnor är våldtäkt ett inlärt beteende, ett konstruerat sexuellt uttryck knutet till mannen.

Våldtäktsmännen, konstaterade hon, våldtar för att det ger dem en känsla av makt inte för att de är psykiskt sjuka.

Gränsen mellan inbördes överenskomelse och påtvingad sexuell samvaro är svår att dra menade Griffin, eftersom vår kulturs heterosexuella kärlek uttrycks erotiskt genom manlig dominans och kvinnlig underkastelse: aggression förväntas av män och passivitet av kvinnor. En av konsekvenserna våldtäkt har fått vid konstruktionen av kvinnors sexualitet är att rädsla inplanterats, fortsatte Griffin.*¹⁴

Den här grundläggande analysen utvecklades med åren, våldtäkt började av feminister att betraktas som ett politiskt brott som begås av män mot kvinnor. Våldtäkt var inget perverst undantag utan skulle förstås utifrån konstruktionen av den manliga sexualiteten runt erotiseringen av dominans och våld.

Både pojkar och flickor får lära sig att manlig sexualitet är en naturdrift som inte kan stoppas. Har kuken en gång erigerat kan den inte ta något ansvar eller acceptera några nej. Kvinnor och flickor (och en del småpojkar som ju också är långt nere i hierarkin) får lära sig oundvikligheten i denna maktutövelse; lagen om den överordnades sexuella rätt till den underordnade.*¹⁵

Så kvinnors otillfredställelse med den manliga sexuella praktiken kanske inte skulle botas med ny teknik och terapi för den sexuella frigörelsens skull. Motviljan var kanske ett hälsosamt motstånd mot en makthierarkiskt konstruerad sexualitet. Kanske var den sexuella frigörelsen inte botemedlet för den auktoritära människan, kanske var det precis tvärtom.

Det var inte första gången i kvinnorörelsens historia sexualitetens naturalistiska och essentiella egenskaper ifrågasattes och relaterades till maktförhållandet mellan könen.

Sexuell frigörelse och sexologi – en tillbakablick

Essentialism som 1900-talets sexreform
Att, som feministerna kom att göra, gå från synen på sex som frigörelse till sex – ett maktens verktyg, krävde en uppgörelse med den syn på sexualitet som lanserats alltsedan sekelskiftet.

Jaquelin Zita har påpekat att västerländska 1800-talsfeminister i hög grad politiserade sexuella övergrepp, -dubbelmoral, kärlek mellan kvinnor och dylikt.*¹⁶

Huvudmotivet för kvinnorna i sekelskiftets sedlighetsrörelse var enligt Sheila Jeffreys, att förändra mäns sexuella beteende genom att ifrågasätta den föreställning som utgick ifrån att männen hade ett essentiellt pockande sexuellt behov som krävde en kvinna för att tillfredställas. Den samtida sexreformrörelsen (där sexologin ingår) å andra sidan, accepterade de naturalistiska imperativen bakom männens sexuella behov och försökte föreskriva alla kvinnor att tjäna dem.*¹⁷

Jeffreys påpekar också att bakom sexreformrörelsens föreställning att vi gått från den viktoriańska prydheden till sexuell frigörelse, ligger tanken att det finns en essentiell sexualitet som sakta kämpat sig fri från pålagda restriktioner. Denna sexuella essens visar sig vid närmare granskning innebära heterosexuell praktik, och denna icke-ifrågasatta heterosexuella praktik visar sig, surprise surprise, vara det penetrerande heterosexuella samlaget.

En annan föreställning som Jeffreys tar upp som för givet tagen av sexologin, är att det existerar en intressegemenskap mellan män och kvinnor på det sexuella planet. Detta trots att sexualiteten är det område där två grupper av människor med olika tillgång till ekonomisk, politisk och social makt, interagerar.*¹⁸

Sexualitet och socialdarwinism

I *Sexperter mot kvinnors frigörelse* undersöker Margaret Jackson i tre artiklar sexologins (bland andra Havelock Ellis' och Alfred Kinseys) naturalistiska, för att inte säga socialdarwinistiska syn på sexualiteten. Jackson menar att sexologin är en av den sexuella frigörelseideologins starkaste verktyg. Sexologin har trängt in i de breda lagrens medvetande genom sexualundervisning, äktenskapshandböcker, sexualrådgivning och sexterapi, och den är en av de viktigaste faktorerna till vår föreställning om sexuell njutning idag.^{*19}

Det är mot bakgrund av att männens makt över kvinnan var på nedgång runt sekelskiftet (kvinnorörelsens jämlikhetssträvan vann terräng) och feministernas angrepp på manlig sexualitet, som Jackson ser sexologin och den nya läran om sexuell njutning utvecklas. Sexologin fungerade här som ett nytt instrument för social kontroll.^{*20}

Margaret Jackson ägnar mycket utrymme åt Havelock Ellis, som allmänt betraktas som en centralfigur för utvecklingen av den moderna synen på sexualiteten som något som ledde människan ut ur den victorianska prydheden och sexuella förtryck, till 1900-talets sexuella frihet.

Ett av Jacksons stridsäpplen är att sexreformisternas och kvinnorörelsens åsikter stod i klar motsättning till varandra, och att feministernas opposition mot sexuell frigörelse inte var konservativ (eller puritansk) men att feministerna kritiserade en lära som stred mot kvinnors intressen.^{*21}

Feministerna i Storbritannien såg den manliga sexualiteten som en konsekvens av männens makt och ifrågasatte myten om att sexuella övergrepp mot och exploatering av kvinnor (och flickor) var ett oundvikligt om än olyckligt resultat av mäns naturliga drifter. Den manliga sexualiteten var en konsekvens

av mäns makt, inte deras biologi, ansåg dåtidens feministerna. Det är i det ljuset vi ska se feministernas krav på att männen skulle utöva sexuell självkontroll, menar Jackson.^{*22}

Kvinnornas kritik av prostitutionens reglementering bör också studeras i detta ljus. Reglementeringen sågs som ett uttryck för den sexuella dubbelmoralen och skulle tillhandahålla obesmittade kvinnor till de driftstyrda, ohejdbara männen.

Män, sex och våld

Ellis' vetenskap är enligt Jackson helt enkelt ett instrument för den form av manlig sexualitet som baseras på okontrollerbara lustar och som beskriver ett normalt sexuellt samlag som en biologiskt förutbestämd maktrelation. Därmed underminerades just dåtidens feministers ifrågasättande av denna sexualitet och männens rätt till kvinnors kroppar legitimerades vetenskapligt genom sexologin.^{*23}

Det blir inte minst tydligt då Ellis sexologi kopplar samman manlig sexuell makt och våld: Mannens sexuella njutning ligger i att dominera och kvinnans i att underkasta sig. Männen hetsas sexuellt av spännande krigsskildringar och tillfredställer detta i krigsliknande idrottslekar. Ellis lägger också ner mycket möda på att bevisa att kvinnor behöver smärta för att kunna uppleva sexuell njutning, noterar Jackson.^{*24}

Att de flesta kvinnor kände motvilja mot sexuellt umgänge erkände Ellis enligt Jackson, men han ansåg att kvinnan måste tränas till att låta elementet smärta bli en del av njutningen. Mannen i sin tur skulle tränas i att "kurtisera" kvinnan så att hennes ofrivilliga motstånd gav vika – för eftersom hennes passivitet och motstånd av naturen verkar upphetsande för mannen, måste det ju förr eller senare ge vika.^{*25}

En del av den sociala kontroll som

sexologin var ett uttryck för fortsätter Jackson, handlade om att styra kvinnor in i en av männen definierad syn på sexualitet och sexuella normer, nämligen heterosexualiteten som sådan.^{*26}

Genus och sexualitet

Catharine A. MacKinnon definierar i Foucaults efterföljd sexualitet som vadhelst ett givet samhälle erotiserar.^{*27} Det finns inget essentiellt begär eller sexualitet, sexualitet är helt enkelt det givet samhälle anser vara sexualitet.^{*28}

Om dominans och underkastelse – inklusive våld – upplevs som sexuellt upphetsande, som sex, så är det att betrakta som sexualitet och inte något annat. Om våld mot den utan makt är en del av det som är upphetsande med sex, fortsätter MacKinnon, liksom det är centralt i uppdelningen av manligt och kvinnligt, måste sexualitetens roll hos genus, och genus roll i sexualiteten granskas tillsammans.

Alla symboler som knytits till genus (för kvinnan till exempel foglig, mjuk, passiv, vårdande, svag, narcissistisk, barnslig, inkompetent, masochistisk, hemkär, som gjord för att ta hand om man och barn) är också sexuellt knutna, menar MacKinnon. Foglig innebär sexuellt tillgänglig, passiv betyder mottaglig och motståndslös, inkompetent söker hjälp som sårbar söker skydd, narcissism innebär att kvinnan identifierar sig med den bild mannen skapat av henne.

”Socialt sett innebär kvinnlighet femininitet, vilket innebär attraktivitet för män, vilket innebär sexuell attraktivitet, vilket innebär sexuell tillgänglig i manlig terminologi”.^{*29}

Som Marie Fredriksson sa i det så kallade kvinnoprogrammet ”Varannan damernas” på tv för ett tag sedan: ”Jag är feminist, jag bejakar min kvinnlighet.” ”Vad innebär feminism för dig?” frågar programledaren. ”Att vara sexig på scen” blir Roxette-stjärnans svar.

Bortsett från att hon kallar det feminism, drar Marie Fredriksson samma slutsats som MacKinnon, att kvinnlig, eller feminin, är lika med sexuell attraktiv. Genus, respektive sexualitet, är vad ett givet samhälle anser dem vara. En kvinna ”är” vad den dominerande rösten gjort henne till. Män definierar kvinnor som sexuella varelser. Den rösten är norm.

För att sammanfatta: Kvinnor och män är indelade i genus, görs till de kön vi känner genom heterosexualitetens krav. Heterosexualiteten institutionaliserar manlig sexuell dominans och kvinnlig sexuell underkastelse. En kvinna är en varelse som identifierar sig med och identifieras med en vars sexualitet existerar för någon annan. Denne någon annan är socialt konstruerad som man. Kvinnors sexualitet och genus är lika med kapaciteten att skapa begär i denne någon.

När MacKinnon studerar våldtäkt, incest, sexuella trakasserier, pornografi och prostitution ser hon i dessa former av kvinnoförtryck inte i första hand fysiskt, auktoritärt eller ekonomiskt förtryck (*abuses*), men sexuell förtryck. ”They are not the erotization of something else; eroticism itself exists in their form”. I ett samhälle där mannen är överordnad kvinnan är underordning erotiserat.^{*30}

Genus, sex och existens

Hur man blir man genom den Andra

Innan jag fortsätter med MacKinnons analys som i refererat skick kan bli ganska svårtillgänglig, kan vi koppla av lite med Andrea Dworkins till MacKinnons teorier parallella, men lite mer jordnära bilder.

En central tanke i Dworkins analys är att det ena könet blir till, får konturer eller skapar sig – i det att det tillfogar det *Andra* egenskaper som avviker från det egna. Eller med andra ord: det mansdo-

minerade samhällets subjekt, mannen, skapar sin manlighet genom den kontrast som uppstår då han, subjektet, häftar dualistiskt motsatta egenskaper på den *Andra*, på kvinnan, objektet.

Tanken att kvinnan definierats och differentierats i förhållande till mannen och inte tvärtom, att han framstår som den väsentliga gentemot den oväsentliga, att han är det absoluta subjektet och hon den *Andra*, objektet, leder tillbaka till Simone de Beauvoirs existentiellt färgade feminism.*³¹

Pornografins drömslott

För Dworkin är genus och sexualitet klart kopplade. Det vi upplever som njutning, begär och erotik är socialt konstruerat och kulturellt knutet. I dag tillhandahåller pornografien ett av de starkaste manuskripten för våra sexuella betenden, anser hon.

I pornografins drömslott, liksom i barnkammarens sagovärld, framställs kvinnan och mannen som absoluta motsatser där mannens egenskaper får sitt värde genom att kontrasteras med kvinnans egenskaper.

Den västerländska pornografien vilar på erotiserade judiskt kristna föreställningar och värderingar, menar Dworkin. I det pornografiska mysteriespelet innehar kvinnan den ena polära rollen. Tjänstvillighet har erotiserats som viljan att behaga och att njuta av förnedring. Det heliga offret har erotiserats som underkastelse till graden av utplåning, som att överlämna sin kropp till tortyr och mord. Tillsammans med den andre rollnehavaren, mannen med absolut motsatta egenskaper, uppnås en form av kommunion som inte är något annat än en maktkick, framburen av våld och förtryck, lidande och underkastelse.*³²

Ett annat exempel Dworkin anför är att männen i Mittens Rike i över ett tusen års tid (ca. 800-900 fram till 1900-talets början), ansåg att den kine-

siska kvinnans intill deformation bundna fötter gav upphov till en mängd sensuella nöjen och kärlekskänslor. Hennes svårigheter att gå, hennes diminutiva skor (ofta stulna och tillbakalämnade kladdiga med sperma), den speciella lukten av varet från fotens sår blandat med en viss sorts parfym, födde sexuella känslor. Obundna, normala fötter hos kvinnor betraktades som manhaftigt, oestetiskt, vulgärt, fult och okvinnligt.

Fotbindningen formaliserade inte existerande skillnader mellan män och kvinnor konstaterar Dworkin. Det ena könet konstruerade sin manlighet genom att tillfoga det andra könet något från sig själv avskilt, något totalt motsatt, något kvinnligt.*³³

Konstruktionen av erotik och makt

Dworkin lägger således inte någon vikt vid modercentrerad uppfostran (objektrelationsaspekter) när genus konstrueras (vilket inte heller andra radikalfeminister gör). I *Pornography; Men Possessing Women* som utkom 1979 kritiserar Dworkin till exempel Dorothy Dinnersteins teori i *The Mermaid and the Minotaur*, vilken menar att mannens (den vuxne pojkcns) aggressivitet mot kvinnan har sitt ursprung i spädbarnets ambivalenta upplevelse av den allsmäktiga modern.

Även Dinnersteins slutsats att män bör delta i samma utsträckning som kvinnor i barnavård och -omsorg för att aggressiviteten senare ska fördelas jämnare, kritiserar. Det är mannen som har makt – inte kvinnan, vilket barnet också upplever. En anledning till att pojken vänder kvinnan ryggen, separerar sig från modern, enligt Dworkin, är att hon inte kan skydda honom från den vuxne mannen. Pojken väljer istället att ingå en allians med den som har makten, han flyr maktlösheten genom att ta över det manliga beteendet.*³⁴

Pojken väljer att bli en man eftersom

det är bättre än att bli en kvinna. För att kunna separera från kvinnan och bli man krävs att pojken uppfattar sig själv som annorlunda i förhållande till kvinnan. Att uppleva sig som annorlunda kräver att pojken lär sig objektivera kvinnan, hon blir den Andra.

Dworkin lägger tyngdpunkten i denna objektiveringsprocess när genus konstrueras. I den inordnas kvinnan underst i en makthierarki där hon förblir, medan pojken kan avancera uppåt i den.

Dworkin anlägger alltså ett existentiellt feministiskt- och ett maktperspektiv på genuskonstruktionen.

Genus, sexualitet och makt

Alla former av dominans och underkastelse är, enligt Dworkin, sammantvinnade med männens sexuella identitet som uppstått ur den manliga sexuella modellen. Denna baserar sig i sin tur på polariseringen av mänskligheten i dualistiska kategorier som man/kvinna, herre/slav, aktiv/passiv, angripare/offer. En dualism som alltså utvecklas vid pojkens objektiveringsprocess, vid separationen från kvinnan utan makt. Den manliga sexualiteten är således lika konstruerad som *manligheten* (genus) och de förutsätter varandra.^{*35}

Män söker sexuella objekt som får dem att erfara sin manlighet, alltså sin sexuella lust omvandlad till makt. Hur objektet bör se ut skiftar kulturellt och historiskt.^{*36} Utan kvinnan som fetisch skulle mannen (inklusive den manliga homoseksuella) inte kunna uppleva sin manlighet, sin makt eller sexuella maktställning, sitt själv (*selfhood*).^{*37}

Dworkins stridsäpple är att framförallt pornografin är det verktyg som idag för könshierarkins maktideologi och genuskonstruktion vidare. Pornografin erotiserar våld mot kvinnor och gör kvinnans underordning till något sexuellt upphetsande. Dworkins *Pornography; Men Possessing Women*

går ut på att visa att pornografin (i tidningar, böcker, filmer, video osv.) egentligen endast är en erotiserad framställning av genuskonstruktionens makthierarki. Pornografins roll när mannen konstruerar sitt genus, är att förhålliga och förstärka mannens överhöghet genom att erotisera makthierarkin.

Genus och sexualitet som samhällskonstruerande

Heterosexualiteten som institution

Kvinnors och mäns heterosexualitet kan svårligen förklaras i biologiska termer. Alltför länge har människoreproduktionen och sexualitet som social samvaro blandats ihop.

Heterosexualiteten är konstruerad och konstruerande, och bör betraktas som ekonomisk och politisk institution, inte som naturdrift. Att inte undersöka heterosexualiteten som institution är som att låtsas som om kapitalismen som ekonomiskt system, eller rasismens kastväsende, inte bärs upp av mekanismer som inkluderar både fysiskt våld och psyko-social indoktrinering.^{*38}

Den heterosexuella institutionen grundar sig på och rättfärdigas av motsatser och skillnader mellan könen. Motsatser och skillnader som är sociala konstruktioner. Dessa skillnader har inte bara existentiella och maktpsykologiska innebörder, de är också av ekonomisk karaktär.^{*39}

I *Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens* kritiserar Adrienne Rich feministiska forskare för att de inte ifrågasätter heterosexualitetens essentialitet (eller inneboende natur). Det är en kritik som även kan inkludera den frihetliga rörelsen.

Heterosexualiteten bör betraktas som en *politisk institution* som garanterar män tillgång till kvinnor vars utbredda dragning till varandra hålls nere genom en våldsapparat som inkluderar fysisk brutalitet och kontroll av medvetenhe-

ten, menar Rich.^{*40}

Rich listar en mängd av de metoder varigenom kvinnors sexualitet konstrueras heterosexuellt – eller för att kvinnor ska bli tillgängliga för män. Sättet att organisera sexualiteten är slutligen ett sätt att organisera och fördela makt.

”Den påtvingade heterosexualiteten (...) säkerställer männens rätt till fysiskt, ekonomiskt och känslomässigt tillträde till kvinnor.”^{*41}

Metoderna att organisera männens makt heterosexuellt inbegriper exempelvis ”att förneka kvinnor vår egen sexualitet, att tvinga den manliga sexualiteten på kvinnor, att bestämma över eller utnyttja kvinnors arbetskraft för att kunna kontrollera vår produktion, att hålla kvinnor instängda och begränsa vår rörelsefrihet, att använda kvinnor som objekt i transaktioner mellan män, att förlama kvinnors kreativitet, att begränsa kvinnors självförverkligande till äktenskap och barnafödande; att utplåna kvinnors tradition och att hindra kvinnor från att få inblick i stora delar av samhällets kunskap och kulturella insikter”.^{*42}

Rich menar att om vi betraktar den heterosexuella relationen som en politisk institution skulle vi kunna se kvinnors motstånd mot förtryck, och kamp för förändring hos ”häxor, ensamstående, äktenskapsmotståndare, ungmör, självständiga änkor och/eller lesbiska.” Trots repression har ”kvinnor i alla kulturer och genom historien (...) gjort sig mödan att leva som oberoende, icke-heterosexuella och i en kvinnogemenskap så långt det har varit möjligt i deras sociala miljö”.^{*43}

Sheila Jeffreys påpekar i sin bok *Anticlimax* att den heterosexuella institutionen karaktäriserar kvinnoförtrycket och ger det en form som skiljer det från andra former av förtryck.

Kvinnors gratisarbete i hemmet, vare sig det är av hushållskaraktär, sexuellt,

känslomässigt eller reproduktivt, har sin upprinnelse i den heterosexuella institutionen. Den förtryckande relationen rättfärdigas och baserar sig på det penetrerande samlaget. Runt denna akt konstrueras det moderna samhällets familjeförhållanden. Arbetsförhållandena inom familjen döljs av föreställningarna och myterna om kärlek och familj.

Med heterosexualiteten som familjens grund, organiseras sedan alla det mansdominerande samhällets sociala relationer.

Genus har enligt Jeffreys sitt ursprung i den heterosexuella institutionen. Manligt och kvinnligt konstrueras för att nödvändiggöra den heterosexuella föreningen. Ingen av rollerna ska vara fullt kapabla att fungera på egen hand. Så fås vi att tro att den ena är outhärlig för den andra. Den heterosexuella föreningen har till och med fått religiöst andligt mystiska innebörder.

Så outhärligt knutna är vissa sociala egenskaper och deras placering i en hierarki till konstruktionerna kvinnligt respektive manligt, att de reproduceras i förhållanden där båda parter har samma biologiska kön (transvestism, könsbyte, femme/butch, fjolla/macho och så vidare). Det visar för övrigt att det tycks vara svårare att förändra sociala institutioner än biologin.

Den heterosexuella konstruktionen handlar slutligen om att kvinnor görs beroende av män. Feministiska analyser av kärlek, familj, gratisarbete, människens våld mot kvinnor, genus och arbetsindelning faller på plats om om heterosexualiteten förstås som det system som befäster människens överordning.^{*44}

Kan makten avskaffas utan feminism?

"Sexualitet är för feminismen vad arbete är för marxismen: det som är mest vårt eget och det som mest tagits ifrån oss."^{*45}

Catharine A. MacKinnon

I början av 1980-talet publicerade Catharine A. MacKinnon ett par artiklar som diskussionsunderlag för en "post-marxistisk" feminism. I dem målar hon upp en rad tankegångar som fått en hel del namngoda "seriösa" socialister att tugga i sig att vad de tidigare uppfattat som väldigt flummig radikalfeminism, faktisk är en oklanderlig ståndpunktsteori.

Feministisk ståndpunktsteori har sin bakgrund i Hegels teorier om herre-slav förhållandet, vilka utvecklades till en proletär ståndpunktsteori av herrarna Marx, Engels och Lukacs.

En feministisk ståndpunktsteori måste kunna förklara hur kvinnor som grupp (de förtryckta) har förmågan att se den sociala världen på ett mindre förvrängt sätt än männen som grupp (förtryckarna). Dessutom, hur kvinnor som grupp genom konfrontation med förtrycket kan politiseras, det vill säga nå en feministisk medvetenhet och därigenom nå fram till en mindre falsk bild av den sociala verkligheten, än den som produceras av män från de dominerande klasserna och raserna, och därifrån gå från klass i sig till klass för sig – det vill säga agera mot förtrycket som grupp.^{*46}

Feminism och avstampet från marxism

Många marxistiska feminister har försökt få ihop de båda teorierna. Det försöker inte MacKinnon, hon lånar blott en del tankebanor från marxismen.

I två artiklar^{*47} jämför MacKinnon marxismens syn på arbete med feminismens syn på sexualiteten.

För feminismen är sexualitet vad

arbete är för marxismen säger MacKinnon i inledningscitatet. Enligt respektive teoribildning skapar respektive kategori oss som människor. Samtidigt som sexualitet respektive arbete är det vi enligt feminism respektive marxism, mest fråntagits, eller alie nerats ifrån.

Enligt marxistisk teoribildning konstrueras samhället i första hand genom de relationer människorna skapar när de tillverkar och gör saker för att överleva som människor. Arbete är den sociala process som ger form åt och omvandlar de materiella och sociala världarna: den process som skapar människorna till sociala varelser när deras inbördes utbyte skapar värde. Marxismen menar att det är genom denna aktivitet som människor blir dem de är.

Klasssamhället är arbetets sociala struktur, produktion dess process och kapital dess stelnade form. Kontroll är dess huvudfråga. (Kampen mot kapitalismen handlar om kontroll över arbetet.)

Arbete och sexualitet, värde och begär
I en analog argumentation menar MacKinnon att hur sexualiteten formas styrs och uttrycks, organiserar samhället i två kön: kvinnor och män. Den uppdelningen ligger bakom alla sociala relationer. Den är lika genomträngande och strukturell som klass är i den marxistiska teorin (även om respektive struktur och genomtränglighet ser olika ut).

Sexualitet är den sociala process som skapar, organiserar, uttrycker och styr begär (*desire*). MacKinnon jämför *begär* med marxismens *värde* som också upplevs som något ursprungligt, men som skapas genom sociala, hierarkiska relationer. Denna begärets sociala process skapar de sociala varelser som vi kallar kvinnor och män, och deras relationer skapar samhället. Som marxismen betraktar arbete, betraktar femi-

nismen sexualiteten: socialt konstruerad och samtidigt konstruerande, universiell som aktivitet och samtidigt historiskt specifik, och begripande både materia och tanke (*matter and mind*).

Precis som den organiserade exproprieringen av någras arbete för att gynna andra definierar en klass, arbetare, definierar den organiserade exproprieringen av någras sexualitet för andras användning ett kön, kvinnan. Heterosexualiteten är dess dominerande struktur, genus dess sociala process, familj dess stelnade form, könsroller är dess uttryck i två sociala karaktärer och reproduktion dess konsekvens. Kontroll är också genus' uppgift.*⁴⁸

Kunskap och objektivitet

Innan jag går vidare måste en liten feministisk och anti-auktoriär utredning om förhållandet mellan kunskap och objektivitet göras. I den akademiska världen kalas teorier om vad som kan vetas kunskapsteorier (eller epistemologier). En kunskapsteori är ett svar på frågor som hur jag kan veta, vad får mig att tro att jag vet, varför är min uppfattning om verkligheten en sann uppfattning? och så vidare. En kunskapsteori sysslar med frågor som vem som kan vara kunskapsbärare, vilka prövningar ett antagande måste genomgå för att klassas som kunskap, vad som egentligen kan vetas.

Kunskaps sociologer karaktäriserar kunskapsteorier som strategier för att rättfärdiga föreställningar. Vanliga rättfärdigande strategier är till exempel att vädja till "sunt förnuft", till observationer, till förnuft eller till manlig auktoritet.

Feminister kritiserar de traditionella kunskapsteorierna för att de inte betraktar kvinnor som kunskapsbärare och för att de testar antaganden enbart mot manliga erfarenheter och observationer. MacKinnon kritiserar den marxistiska kunskapsteorin för att den är centrerad

runt det manliga perspektivet, vilket maskeras av anspråk på objektivitet. Neutralitet och objektivitet är inget annat än det manliga perspektivet, menar hon. Förhållandet mellan objektivitet som platsen från vilken någon kan betrakta och förstå världen är ett förhållande baserat på objektivisering.

Objektivitet är den kunskapsteoretiska hållningen, objektivisering är den sociala praktiken, mansdominans är politiken – den konkreta sociala praktiken. Att se världen objektivt är att objektiviera den.*⁴⁹

Om feminismen är en kritik av det objektiva perspektivet som manligt, är det också en kritik av vetenskapens standardnormer som adekvata kriterier för vår teori – för det objektiva perspektiv vi kritiserar är det som kallas vetenskap. Feminismen tar alltså avstånd från manliga verifikationskriterier och ifrågasätter dem (och deras kvinnliga samarbetspartners) som kunskapsbärare.

Om en människas sociala situation uttrycks genom de begrepp hon konstruerar för att förstå sin situation och om genus är en konstruktion, måste de teorier som skapas av dem som har sociala erfarenheter som män – i synnerhet hos dem som inte är medvetna om att genus är en specifik social konstruktion – betraktas som manliga teorier. Och eftersom objektivitet är ett perspektiv som endast ett subjekt kan ha, är objektivitet, i ett samhälle där mannen är subjektet, en socialt sett manlig hållning.*⁵⁰

Denna inställning är vad MacKinnon kallar metodologiskt postmarxistisk. MacKinnon påpekar att feminismens teori om makt innebär en förståelse av att sexualitet producerar genus och att genus sexualiseras. Postmarxistisk *feminism unmodified* – det vill säga radikal-feminism (den radikalfeminism som ser grunden till förtrycket i sociala förhållanden – inte biologiska), utgår ifrån de konkreta förhållanden som alla kvinnor

utsätts för som kön, eller som underordnade i en hierarki som grundar sig på biologiska funktioner.

Den är varken liberal eller idealistisk (förtrycket är varken en myt eller illusion som enskilda kvinnor kan tänka bort).

Radikalfeminismen gör inte heller anspråk på att vara universell eller övergripande på särskildhetens bekostnad: det finns inget *falskt medvetande*, att vissa kvinnor inte upplever sig förtryckta beror på en objekt/subjekt-splittring i en värld där det manliga perspektivet gjorts universiell. Objektet går med på sin roll och belönas, subjektet går med på sin roll och belönas – eller också går de inte med och får betala för det.⁴⁵¹

Sex, feminism & anarki

En liten summering: Att det sexuella uttrycket i ett givet samhälle inte är ett biologiskt öde bör vara ganska tydligt vid det här laget.

Att förhållandet mellan sex och makt kan ifrågasättas och analyseras politiskt är väl också ganska klart, liksom påståendet om att dominans och underkastelse är naturliga ingredienser för människors (sexuella) njutning och i vår vardag överhuvudtaget.

Att förhållandet mellan konstruktionen av genus och konstruktionen av sexualitet står och flinar mot vår längtan efter – ja jämställd låter som praktiska yllesockor (varför då?) men frihetlig, eller anti-auktoritär, eller inbördes ömsesidig, eller feministisk eller uppriskt hierarkikrossande eller vad fan du själv kan komma på för ord – närhet med en annan människa, är revolutionärt avtändande, tycker jag.

Att konstruktionen av sexualitet och genus är intimt sammankopplat med den samhälleliga maktens organisering och konstruktion är lika svårt att förklara bort som att organiseringen av denna makt innebär att kvinnan är underst och

mannen överst i hierarkin.

Att maktens splittring av mänskligheten i genus, i genusindelad sexualitet, i klasser, raser och så vidare måste avskaffas är glasklart.

Hur det ska gå till hoppas jag kommer att bli en av de stora frågorna i den frihetliga rörelsen, till den dag det hela är ett minne blott.

Litteratur

Anarkafeminism, red. Pia Laskar, Federativs Förlag 1992

de Beauvoir, Simone, *Det andra könet* (1949), AWE/Gebers, Stockholm 1986

Douglas, Carol Anne, *Love and Politics; Radical Feminist and Lesbian Theories*, (ism press, San Francisco 1990)

Dworkin, Andrea, *Woman Hating*, (E.P Dutton, New York 1974) *Pornography; Men Possessing Women*, (1979), (Womens Press, London 1983)

Foucault, Michel, *Sexualitetens historia: 1. Viljan att veta* (1976), (Gidlunds, Södertälje 1980)

Harding, Sandra (ed.), *The Science Question of Feminism* (1986), (Cornell University Press, New York 1987)

Hirdman, Yvonne, "Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3, 1988

Jackson, Margaret, *Sexperter mot kvinnors frigörelse*, (1983) (ACCA

Feministiskt Förlag, Stockholm 1988)

Jeffreys, Sheila, *Anticlimax; a feminist perspective on the sexual revolution*, (Womens Press Ltd. London 1990)
The Spinster and Her Enemys; Feminism and Sexuality 1880 – 1930, (Pandora Press, London 1985)

Kulick, Don, "Hur man blir en riktig kvinna eller man", Från kön till genus, (red.) Don Kulick, (Carlssons förlag, Borås 1987)

MacKinnon, Catharine, "Feminism, Marxism, and the State; An Agenda for Theory", Signs vol. 7 nr. 3, Chicago 1982 "Feminism, Marxism, Method and the State: Toward a Feminist Jurisprudence, Feminism and Methodology, (red.) Sandra Harding, (Indiana University Press, Indiana 1987) "Power and Desire", *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, (Harvard University Press, Cambridge MA 1987)

Rich, Adrienne, *Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens*, (1980), (Matrixx, Stockholm 1985)

Zita, Jaquelin N., "Feministisk forskning om sexualitet: Idag och i framtiden", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 4, 1990

Noter

1. Don Kulick, "Hur man blir en riktig kvinna eller man", Från kön till genus, (red.) Don Kulick, Carlssons förlag, Borås, 1987, ss. 11ff

2. Yvonne Hirdman, "Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr. 3, 1988, ss. 49ff>

3. Adrienne Rich, *Obligatorisk heterosexualitet och lesbisk existens*, (Matrixx, Stockholm 1986), s. 24f

4. Se min introduktion "Den långa marschen" till *Anarkafeminism* (red.) Laskar, Federativs 1992, för en genomgång av skillnaderna mellan socialistis-

ka-, anarkistiska- och radikala feministerna

5. Se Rich ibid. eller t.ex. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method and the State: An Agenda for Theory", Signs vol. 7 nr 3, Chicago 1982, s 531

6. Jaquelin N. Zita, "Feministisk forskning om sexualitet – idag och i framtiden", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 4, 1990, ss. 4ff

7. Sheila Jeffreys, *Anticlimax; a feminist perspective on the sexual revolution*, (Womens Press, London 1990), s. 3

8. Se mina artiklar "Den långa marschen" ss. 12-14 och 22-25 och "Feminism på 1980-talet" ss. 142-151 i *Anarkafeminism*

9. Jaquelin Zita, idem. s 6

10. ibid. s 8

11. Anne Koedt, "The myth of the Vaginal Orgasm", refererad efter Sheila Jeffreys, idem. s. 231

12. Ti-Grace Atkinson, "The institution of Sexual Intercourse", refererad efter Carol Anne Douglas, idem. sid 131ff

13. Havelock Ellis, *Studies in the psychology of sex*, vol 1-6, (F A Davids, Philadelphia, 1913), citerad efter Margaret Jackson, "Sexologi och den sociala konstruktionen av manlig sexualitet" i *Sexperter mot kvinnors frigörelse*, (1983), ACCA Feministiskt Förlag, Stockholm 1988, s. 48

14. Susan Griffin, "Rape the All-American Crime", referad efter Sheila Jeffreys, idem. ss. 240f

15. Adrienne Rich, idem. s 28

16. Jaquelin Zita, idem. s. 4

17. Sheila Jeffreys, *The Spinster and Her Enemys; Feminism and Sexuality 1880 – 1930*, Pandora Press, London 1985, s. 10

18. ibid. sid 2f

19. Margaret Jackson, idem. s 32

20. ibid. s. 38, se även "Den långa marschen" om feminismens första våg, ss.

25-29 i Anarkafeminism

21. *ibid.* s. 35

22. *ibid.* s. 37

23. *ibid.* s. 41f

24. refererad efter Jackson, *ibid.* s. 49ff

25. refererad efter Jackson, *ibid.* s. 56ff

26. *ibid.* s. 83

27. se tex. Michel Foucault, *Sexualitetens historia: 1. Viljan att veta*, Gidlunds, Södertälje 1980, s. 134

28. Catharine A. MacKinnon, "Power and Desire", *Feminism Unmodified; Discourses on Life and Law*, Harvard University Press 1987, s. 53

29. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method and the State: An Agenda for Theory", s. 530f

30. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method and the State; An Agenda for Theory", s. 533

31. Simone de Beauvoir, *Det andra könet* (1949), se särskilt Inledningen ss. 9-26

32. Andrea Dworkin, *Women Hating*, EP Dutton, New York 1974, ss. 55-74 passim

33. *ibid.* s. 106f

34. Andrea Dworkin, *Pornography; Men Possessing Women*, (1979), (Womens Press, London 1983). Dorothy Dinnersteins *The Mermaid and the Minotaur; Sexual Arrangements and the Human Malaise*, (Harper & Row, New York 1976), refereras efter Dworkin, s. 65f

35. Dworkins föreläsning "Renouncing

Sexual Equality" (1974) refererad efter Carol Anne Douglas, *idem.* s. 159f

36. *ibid.* s. 115

37. *ibid.* s. 128

38. Adrienne Rich, *Obligatorisk hetero-sexualitet och lesbisk existens*, s. 31, Matrixx 1980

39. Sheila Jeffreys, *Anticlimax; A Feminist Perspective on the Sexual Revolution*, s. 297ff, Womens Press 1990

40. *ibid.* ss. 18ff

41. *ibid.* s. 30f

42. *ibid.* ss. 18ff

43. *ibid.* s. 12f

44. Sheila Jeffreys i *Anticlimax; A Feminist Perspective on the Sexual Revolution*, s. 297ff, Womens Press 1990

45. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism and Method, and the State; An Agenda for Theory", *Signs* vol. 7 nr. 3 1982, s. 515

46. Sandra Harding, *The Science Question in Feminism*, s. 26

47. Catharine A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method and the State; An Agenda for Theory" och "Feminism, Marxism, Method and the State; Toward a Feminist Jurisprudence"

48. *ibid.* s. 515f

49. MacKinnon, *Desire and Power*, s. 50

50. *ibid.* s. 51f

51. *ibid.* ss. 136f och not 8

Anarkistiska studierådet proudly presents en föreläsningsserie på temat:

"Anti-auktoritära strömningar och centralistiska tendenser i europa från antiken till modern tid"

Det blir föreläsningar med litteraturrekommendationer en gång i månaden under våren. Serien inleds med

Nedslag i Aten, Rom & medeltiden

AV BERNT SKOVDAL, IDÉHISTORIKER

Tid: Tisdagen den 8 februari kl. 19.00

Autonomi kontra centralism: *två idéhistoriska perspektiv med tonvikt på medeltid och upplysning*

AV TED NORDSTRAND, REDAKTÖR FÖR ANARKISTISK TIDSKRIFT

Tid: Onsdagen den 16 mars kl. 19.00

Om revolution och exemplets makt: *Tidig socialism och kvinnorörelse*

AV ULLA WIKANDER, EKONOMIHISTORIKER

Tid: Onsdagen 13 april, kl. 19.00

Anarkister och utopister under 1800-talet

AV INGA SANNER, IDÉHISTORIKER

Tid: Onsdagen den 4 maj kl. 19.00

Plats: Lundagatan 41, ingång från gatan

Ⓣ Zinkensdamm, Söder, Stockholm.

VÄLKOMMEN!

Det angår alla män!

tre män för radikala sammanbrott

Den 24 december 1990 förhindrade några kvinnor och män en rockkonsert i AJZ (ett ungdomshus) genom att ropa, stänga av strömmen och kasta en del ägg. Anledningen till aktionen var den sexistiska affischen, som visserligen censurerades innan den offentliggjordes, men det var också allt som de ansvariga gjorde. Det egentliga skälet för att störa den normala händelseförloppet var att de ansvariga (bandet och organisatörerna) inte höll det givna löftet, att säga något om den sexistiska affischen innan spelningen. Målet med hela aktionen var dock framför allt att sätta igång resp. framtvunga en diskussion och uppgörelse om sexistiska strukturer inom den vänsterradikala miljön i Neumünster.

Den här texten är ett resultat av vår vilja att – i egenskap av män som hyser antipatriarkala/antisexistiska anspråk – ta ställning till händelserna runt AJZ-aktionen 24/12 och den sexistiska affischen. *För oss handlar det inte om själva aktionen utan om en uppgörelse med dess bakgrund: sexism som samhällligt normaltillstånd och sexism i den vänsterradikala miljön.* Om aktionen vill vi bara säga, att de av oss som deltog gjorde det med gott samvete och att de av oss som inte deltog ansåg att den var rätt

och riktig. Om reaktionerna på aktionen från vissa män i musikerkransar och runt AJZ vill vi bara säga, att de är standard i detta patriarkala/sexistiska samhälle. Tyvärr också i sammanhang som kallar sig "vänster" eller rentav "antisexistiska". Istället för att ifrågasätta egna sexistiska tänkesätt och beteendemönster gör man sig till offer, som angripits brutalt och lider fruktansvärt. Man använder vilket kryphål som helst, hur billigt det än är, för att avlänka uppmärksamheten från den egna maktpositionen.

Vi är chockade över hur fort den föregivna viljan till en diskussion och uppgörelse kring temat sexism fallit i glömska bland många män. Vi chockeras också av hur många män som är "vänster" blir helt ifrån sig och på allra värsta borgarpressmanér går loss på de människor, som kommit fram till nödvändigheten att gå till *handling*, med hjälp av ryktesspridning, lögn- och hetskampanjer. En del har till och med krävt att människor som deltog i aktionen ska utestängas från AJZ.

Vi ställer oss frågan, vilka av de män, som före aktionen förklarade sig villiga till en uppgörelse med sexismen, menade det verkligen och ville det verkligen för sin egen del? Det kommer att visa sig

den närmaste tiden. Vi vill bidra till att det blir så många som möjligt.

För vår del handlar det om bakgrunden till aktionen, det är där vi vill att uppgörelsen startar. Bakgrunden är ett sexistiskt samhälle, som domineras av män och som återspeglar sig i varje man, i alla hans känslor, beteendemönster och relationer till andra människor. Sexism är vissa människors förtryck av andra människor på basis av kön, i realiteten *uteslutande* praktiserat av män. Sexism är inte bara det som visar sig "öppet" (t ex pornografi, fysiskt våld mot kvinnor, sexuella trakasserier, grabbiga "skämt") utan också och just precis:

- att inte ta in, eller inte vilja ta in det samhälleliga förhållandet, att män är förtryckare och kvinnor förtryckta.

- att utnyttja privilegierna som man istället för att göra något åt dem.

- att osynliggöra kvinnor som personer.

- att inte ta kvinnor på allvar i diskussioner och andra aktiviteter.

- att *använda* kvinnor som en "säkerhetsventil" för sina egna aggressioner.

- att *använda* kvinnor för att återupp-rätta det egna egot. (Män kan anförtro sina innersta problem till kvinnor, även om de knappt känner dem, istället för att snacka med sina manliga vänner.)

Dessa exempel åskådliggör hur det sexistiska förtrycket av kvinnor genom män äger rum *inom alla områden av den mänskliga samvaron*.

Vi får ständigt höra att det också finns sexistiska kvinnor – kvinnor som förtrycker män. Bortsett från att män nästan alltid skjuter fram det här "argumentet" för att rättfärdiga eller relativisera sitt eget sexistiska beteende: I det här patriarkala samhället föreskrivs kvinnor bestämda egenskaper som hålls för "kvinnliga" och "mindre värda" (för män gäller samma sak, fast då betraktas de som "manliga" och "mer värda"). På så sätt ska det stå klart för kvinnor att de

är "mäns egendom".

Med "jämställdhet" menas i det här samhället att några kvinnor får chansen att anpassa sig till de manliga maktstrukturerna, i det att de internaliserar de "manliga" värderingarna och därmed förnekar sig som kvinnor och människor. Kvinnor, för vilka jämställdhet *inte* betyder att ge sig in i den manliga, människo-ovärdiga konkurrenskampen, bekämpas eller ignoreras av män. Ignoransen är det "mjukare", subtilare alternativet, men annars detsamma som det oförtäckta bekämpandet.

I realiteten är det inte på något sätt annorlunda i den vänsterradikala miljön. Har ni män till exempel någon gång frågat kvinnor varför de säger så lite eller ingenting alls under diskussioner, eller varför det nästan alltid är fler män än kvinnor närvarande? På möten är det oftast så att den/han får sin vilja igenom, som talar högst, mest och längst, som mest hämningslöst avbryter andra eller ger dem fientliga blickar, som utnyttjar sin retoriska färdighet till att knäcka andra människor eller skrämma dem till tystnad. Kort sagt, den/han som bäst behärskar sina "manliga" vapen får sin vilja fram. Det är klart att den möjligheten står öppen endast för ett fåtal kvinnor, eftersom kvinnor inte uppfostras till att aggressivt driva igenom sina åsikter oberoende av vad andra tycker, utan till att lyssna och underkasta sig. Och de få kvinnor som kan ha kanske hursomhelst ingen lust att göra det, när spelreglerna väl genomskådats. Att låta egna känslor och erfarenheter få utrymme i diskussionen, att samtala utan att vilja vinna, betraktas däremot som en svaghet, vilken iskallt utnyttjas av de "mäktiga".

Vi anser att det inte finns någon man som för sin del kan hävda att hans beteende är fritt från sexism. *Det finns inga män som kan betrakta sig själva som undantag!*

Patriarkatet förser alla män, också de som öppet tagit ställning mot det här människoföraktande systemet, med en mängd privilegier. Så länge vi lever i ett patriarkalt samhälle kommer vi aldrig helt att kunna tränga undan sådana strukturella fenomen. Vi kommer heller aldrig, såsom män, att helt och hållet kunna begripa den faktiska vidden av det sexistiska förtrycket, än mindre leva oss in i det.

Det som återstår, om vi menar allvar, är kampen mot dessa strukturer. Även vi män drabbas av patriarkatet, i egenskap av förtryckare, profitörer och motsatsen till hela människor. Känslor och värderingar som i det här samhället betraktas såsom "kvinnliga" och opassande för män – att visa känslor som rädsla, att gråta osv – men som enligt vår mening till stor del utgör sant mänskliga värden, är ofta främmande för oss män. (En man känner ingen rädsla förutom rädslan att inte vara en man.) Vi män är fulla av motsägelser. Det är stor distans mellan vårt uttalade anspråk, att kämpa mot varje form av förtryck, och vår levda verklighet. Men vi tänker inte resignera inför våra motsägelser utan tvärtom, offensivt, ta itu med dem. *Kampen mot sexism och patriarkat är inte enbart en angelägenhet för kvinnor!*

Vi tänker inte stanna vid ord. En anti-patriarkal kamp påbörjas först då vi som män börjar att *handla*. I praktiken skulle det innebära en uppgörelse med den solidaritet mellan män, som går ut på att man ser mellan fingrarna vid sexuella övergrepp av alla de slag, att man underlåter att ifrågasätta de egna motsägelserna ("jag är ju inte sån").

För att överhuvud taget lära känna omfattningen av det sexistiska förtrycket i och bland oss, måste vi som män börja diskutera med varandra, istället för att bara tala om det tillsammans med kvinnor, enskilt eller kollektivt. Män måste diskutera för sig själva, eftersom

vi har en helt annan utgångspunkt än kvinnor. Vi tillhör som sagt den halva av mänskligheten, som har del i förtrycket, som utövar makt och våld och som internaliserat ideologin om "den starkes rätt". Om detta är medvetet eller omedvetet, det är till att börja med ovidkommande. Det finns ingen "könsneutral" position. Män kommer med det påståendet bara för att dölja sig och sina positioner bakom kvinnors ståndpunkter, för att än en gång hindra en öppen diskussion/uppgörelse kring manligt våld och sexism. *Därför är det nödvändigt att vi som män utvecklar egna ståndpunkter.* Dessutom har vi lagt märke till att män ofta försöker profilera sig själva som antisexister inför kvinnor, vilket återigen inte är något annat än sexism. Vi vill inte profilera oss med antisexistiska fraser, utan frågar oss: Hur kan vi tala om sexism när kvinnor är närvarande? Vilken roll spelar det för oss att kvinnor ska tycka att det vi säger låter bra?

Vi eftersträvar ett liv utan förtryck och en ärlig och omtänksam samvaro. Vi män måste någon gång inse att det krävs mer därtill än att läsa några böcker och emellanåt tänka på det. Det målet är enbart möjligt att uppnå genom en omvälvning som sträcker sig in i de mest personliga områdena av våra liv och vår identitet. Det går liksom inte i förbifarten! Om vi verkligen är uppriktiga måste vi få ändan ur vagnen – äntligen inse vikten av det hela och genomföra faktiska förändringar som står i överensstämmelse med den insikten. Att den här diskussionen förs mellan olika män är förutsättningen för att kunna gå vidare och ta steg som går utöver teorin. Först därigenom blir det möjligt att komma åt våra motsägelser, och vi kan klara av att ändra på oss själva.

översatt av Magnus Hörnqvist

dokument

Anarkism Feminism

Feminism

Av allt förtryck är patriarkatets det mest grundläggande, mäns dominans över kvinnor. Denna dominans kommer till uttryck överallt. Som kvinnor könsrollspräglas vi från födseln in i en underordnad social position. Vi får lära oss passivitet och huslighet – vad som helst som krossar det vi verkligen är och förvandlar oss till fruar och mödrar. Vi uppfostras för att möta och gifta oss med den Rätte, föda en familj åt honom och leva lyckligt i alla våra dagar. Kärnfamiljen är kapitalismens ekonomiska bas. Varje isolerad familj som har sitt eget hus, sin bil, sin dammsugare, sin mixer, sin TV, skapar tillsammans den falska konsumtionen av överflödiga varor. Kärnfamiljen dubblar kapitalismens huvudsakliga socialisationsmedel. Vi

internaliserar egendomsbegreppet, inte bara vad gäller varor utan också barn. Vi lär oss acceptera den sexuella arbetsdelningen där kvinnor lagar mat och städar medan män ”går till arbetet”. Inom ramen för denna familj är kvinnan mannens sexuella egendom, och som sådan föremål för utövande av absolut makt som sträcker sig till fysiskt våld och våldtäkt. Medan samhället förnekar kvinnor ekonomiskt oberoende kan inte kvinnor utan vidare undkomma denna situation. När kvinnor arbetar utanför hemmet är lönerna överlag lägre än männens, vilket gör det omöjligt för de flesta kvinnor att försörja en familj på egen hand. Samtidigt som familjen utgör en tillflyktsort där alla känslor som trängs undan överallt annars investeras och isoleras, så avspeglar dess institutionaliserade roller på ett grymt sätt samhällets grundläggande maktstruktur: mannen som herre, hustrun som tjänare och barnen som egendom. Samtidigt får föreställningen om kvinnan som sexualobjekt breda ut sig överallt: draperade över bilar på motorsalonger, avklädda i filmer, säljande rakvatten på TV... Överallt är kvinnor föremål att äga och visa upp, statussymboler snarare än självständiga människor. Till och med när blir inblandade i vänstergrupper reagerar man ofta på oss som potentiella sexualpartners snarare än som potentiella aktivister och vänner.

Detta är anledningarna till att vi kämpar som kvinnor. Feminism är när kvinnor sluter sig samman i en gemensam medvetenhet om vårt förtryck för att kämpa mot det mansdominerade kapitalistiska samhället som bygger på vår exploatering. Att vara feminist är att vara revolutionär, eftersom revolutionen är nödvändig för att leva fritt. När feminismen kämpar mot patriarkatet innebär detta en kamp mot all hierarki, allt ledarskap, all regering och själva idén om auktoritet. Den ser att politiken inte bara

finns därute, utan även i våra huvuden och relationer. "Det kommer inte att bli någon revolution utan kvinnofrigörelse. Det kommer inte att bli någon kvinnofrigörelse utan revolution."

Anarkism

Vi lever våra liv som undersåtar i patriarkatets, kapitalets och statens tredubbla värde. Denna sexuella, ekonomiska och politiska underkuvning som vi får erfara varje ögonblick har i grunden en gemensam princip; herraväldet. Detta innebär det illegitima utövandet av makt, och vår lydnad under det. Alla 1900-samhällets relationer karakteriseras av detta seglivade mönster av herravälde och underordning. Liv reduceras till alienation, aktivitet till konsumtion, tänkande till kontemplation. Överallt är det i första hand en sak som krävs av oss; vår underordning. Överallt betingas vi att känna skräck för att uttrycka oss, och lyda. Anarkismen är byggandet av ett fritt samhälle gentemot allt detta. Anarkismen är skapandet av ett samhälle där folk har tagit över organiseringen och styrandet av sina egna liv. Anarkismen är förkastandet av alla relationer av hierarki och dominans, och ersättandet av dem med kooperativa former av kollektiv organisation.

Tvårtemot en vanlig uppfattning så förkastar anarkismen inte organisering, utan handlar just om den. Anarkismen är på en gång en kritik av auktoritära organisationsformer som befrämjar manipulering och passivitet, och en teori om fri organisering. Strukturer som organiseras underifrån snarare än ovanifrån, inifrån snarare än utifrån. Grunden för en sådan organisering är den autonoma gruppen som bildas utifrån en gemensam plats (kollektiv), en gemensam aktivitet (vängrupp) eller ett gemensamt yrke (syndikat). Dessa grupper federerar sig med varandra och bildar alltmer omfattande nätverk utan att förlora sin

autonomi. En sådan organisering är decentraliserad och icke-hierarkisk och bygger på nätverkets jämlikhet och inte pyramidens ojämlikhet.

Om man inser att det är samma herraväldeprincip, makt/underordningsrelationen, som ligger bakom patriarkatet, kapitalet och staten, så blir slutsatsen att den sexuella-sociala revolutionen är helt avhängig det faktum att herravälde inte kan krossas av någon rörelse som själv är grundad på herravälde. Att patriarkatets, kapitalets och statens makt aldrig kan omkullkastas av organisationer som själva är hierarkiska och auktoritära. Istället måste revolutionär organisering avsejla framtidens organisering.

Anarkister och marxister tror på samma ultimata samhälle, den fria kommunismen. Men stötestenen som tudelar vänstern är det anarkistiska insisterandet att det finns ett intimt samband mellan organiseringen för att åstadkomma en fri framtid och hur detta framtida samhälle organiseras. Medan många socialister manar till maktövertagande och bildande av en arbetarklassregering så tror anarkisten på makts upplösning, för varhelst det existerar en stat så kännetecknas denna existens av självreproducerande förtryck. Historien visar att makten så länge den inte krossas bara förs över till en ny grupp, och autentisk revolution blir till politisk revolution: Ryssland, Kina, Kuba... För anarkister är medlen ändamålen, inte bara för att så fort de skiljs åt så förfuskas målet, utan för att revolutionen för anarkister är en kontinuerlig process där själva termerna medel och ändamål förlorar sina åtskilda innebörder. Revolutionen har ingen avgränsad början i historien annat än i varje ögonblick där uppror har trängt undan underordning. Och inget slut eftersom ett fritt samhälle kommer att ändras och utvecklas obönhörligt enligt sin egen dynamik. Eftersom revolutionen är revolutionens medel så består

revolutionär aktivitet av att förverkliga det revolutionära samhället nu. Detta är grunden för det anarkistiska insisterandet på revolutionär livsstil och direkt aktion, vilket innebär självstyrd kamp.

Anarkafeminism

"Feminismen praktiserar vad anarkismen förkunnar. Man kan gå så långt som att hävda att feminister är de enda existerande protestgrupper som verkligen kan kallas praktiserande anarkister." (Lynn Farrow, "Feminism as Anarchism")

Det revolutionärt feministiska perspektivet är till sitt väsen anarkistiskt. Inte bara för att revolutionär socialism är implicit i revolutionär feminism utan för att feminismen är anarkistisk både i teori och praktik. I sitt förkastande av auktoritet, hierarki och ledarskap följer feminismen anarkistisk teori. Icke desto mindre är det här som feminismen över-skrider anarkismen eftersom feminismen visar herraväldet, hierarkin och ledarskapet sådana de verkligen är, som strukturer för manlig makt.

Men det är vad gäller organisering och handling som kvinnor spontant kommit närmast anarkismen. "Över hela landet började oberoende kvinnogrupper fungera utan den manliga vänsterns strukturer, ledare och andra faktotum och oberoende och simultant skapade man en organisation som liknade den som anarkister haft i olika tider och länder. Ingetdera något sammanträffande." (Cathy Levine, "The Tyranny of Tyranny"). Tonvikten på den lilla gruppen som grundläggande organisatorisk enhet, den federala samordningen inför kampanjer och konferenser, övertygelsen att beslut måste vara kollektiva, engagemanget i direkt aktion, koncentrationen på hur vi lever våra vardagsliv, nödvändigheten att grupper ska vara stödjande och utveckla kärlek och tillit,

är allihopa exempel på den grad till vilken kvinnor på egen hand kommit till en anarkistisk position. "Feminismen har från början varit omedvetet anarkistisk. Nu behöver vi göra oss medvetna om sambanden mellan feminism och anarkism" (Peggy Kornegger, "Anarchism: the feminist link"). Anarkafeminismen handlar om att bli medveten om, uttrycka och förverkliga vår anarkism inom kvinnorörelsen. Anarkafeminismen består i erkännandet av feminismens anarkism och det medvetna vidareutvecklandet av den.

Trots att anarkister i det förflutna betonat sexualpolitikens centrala betydelse förblir anarkistiska män föga bättre än andra män i sitt förtryck av kvinnor. När den marxistiska vänstern har konfronterats med feminismen har den oftast svarat med att försöka redogöra för kvinnoförtrycket med hjälp av en utvidgning av den marxistiska analysen. Reproduktion ses som en form av produktion, och därmed definieras kvinnoförtryck i termer av traditionell klassanalys. På det viset stoppas feminismen in i klasskampen. Egentligen skär kvinnoförtryck genom alla klasser. Det är i detta underordnade av feminismen som marxismen blottar sina teoretiska begränsningar och sin fundamentala oförenlighet med feminismen. Å andra sidan är feminismen och anarkismen teoretiska motsvarigheter. Då anarkismen är en teori som baseras på självstyre och direkt aktion har den ingen anledning att underordna feminismen, utan respekterar och stödjer kvinnorörelsens autonomi. Men samtidigt som feminismen kan betraktas som en utvidgning av anarkismen på en teoretisk nivå, så ligger den anarkistiska medvetenheten om feminismen i praktiken långt efter den övriga vänstern. Motsägelsen är dubbel. Anarkister har inte bara till största delen missat att erkänna att anarkismen praktiseras runt omkring dem, i den revolutio-

nära feminismen, utan anarkiströrelsen hittar också ständigt nya sätt att förbli sexistisk och mansdominerad. Till och med de enklaste grundläggande saker, som att organisera barnpassning, hålla sig i bakgrunden på möten och låta kvinnor komma fram, konfrontera sexismen i språket och se till att kvinnor med barn har möjlighet att gå på möten, letar man förgäves efter hos majoriteten anarkistiska män. Hur har det kunnat bli så? I två kritiska avseenden verkar svaret ligga i den utsträckning till vilken anarkister har kunnat rättfärdiga sin sexism genom att missuppfatta sin egen teori, snarare än att ta teorin till hjälp för att göra upp med den. Medan anarkismen, så generaliserad som den är, otvivelaktigt alltid handlat om människors frigörelse så är anarkismen ändå inte feministisk. Attityden att man inte behöver tänka på kvinnofrigörelse eftersom anarkismen är människors frigörelse är förhälskande. Det andra sättet på vilket anarkistiska män har förstärkt sin egen sexism ideologiskt är att blanda ihop politisk bestämdhet med maskulin påstridighet. Rättfärdigandet av sexistiskt uppträdande i termer av anarkistisk individualitet och t o m försvar för anti-feministiska artiklar utifrån åsiktsfrihet är välbekanta.

Den anarkistiska praktiken motsäger sin egen teori genom att inte vara aktivt

feministisk. Anarkismen måste erkänna feminismen som en radikal utvidgning av dess egen politik bortom kritiken av bara kapitalet och staten till att inse det patriarkala förtrycket, och den måste basera all framtida praxis på det erkännandet.

Vi önskar inget mindre än total frihet – sexuell-social revolution. Det kreativa förstörandet av patriarkatets, statens och kapitalets tredubbla herravälde. Vid den här tidpunkten har anarkismen inget annat val än att bli medvetet och aktivt feministisk – så som anarkafeminismen består i medvetet anarkistisk feminism – eller sluta existera. "Vad vi begär är inget mindre än en total revolution, en revolution vars former uppfinner en framtid obefläckad av ojämlikhet, dominans eller bristande respekt för individuell variation – kort sagt: feministisk-anarkistisk revolution. Jag tror att kvinnor hela tiden vetat hur man rör sig mot mänsklig frigörelse, vi behöver bara skaka av oss kvardröjande manliga politiska former och diktat och fokusera på vår egen anarkistiska kvinnliga analys" (Peggy Kornegger: "Anarchism: the feminist link")

Zero Collective

översatt av Mattias Forshage

no justice, no peace!

